Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філологічний факультет
Катедра української мови імені професора Івана Ковалика

# ПОРІВНЯННЯ В ПОЕЗІЇ ПЕРІОДУ РОМАНТИЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Маґістерська робота
студентки VI курсу
українського відділення
групи ФЛУм-21
Заставної Соломії Юріївни

Науковий керівник –
канд. філологічних наук, доцент
Кутня Г.В.

Львів – 2021

**ЗМІСТ**

**ВСТУП** ..... **3**

**РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПОРІВНЯННЯ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ** ..... **6**

**1.1. Концептуальні засади порівняння** ..... **6**

**1.2. Порівняння з погляду функціонально-семантичної оцінки** ..... **14**

**1.3. Граматичні способи вираження порівняння** ..... **21**

**РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ПОРІВНЯНЬ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ПЕРІОДУ РОМАНТИЗМУ** ..... **26**

**2.1. Аналіз порівнянь у поезії українських поетів-романтиків** ..... **29**

**2.1.1. Граматична характеристика порівнянь** ..... 29

**2.1.1.1. Складнопідрядні речення з порівняльною обставинною частиною** ..... 29

**2.1.1.2. Порівняння, виражені зворотами, що виконують функцію певного члена речення** ..... 35

**2.1.1.3. Периферійні граматичні засоби вираження порівняння** ..... 37

**2.1.2 Лексико-семантична характеристика порівнянь** ..... 40

**2.1.2.1 Лексико-семантичні групи суб’єкта порівнянь** ..... 40

**2.1.2.2 Лексико-семантичні групи об’єкта порівнянь** ..... 42

**2.1.2.3. Асоціативні зв’язки між суб’єктами та об’єктами порівнянь** ..... 44

**2.1.3. Характеристика порівнянь за формальним маркером порівняння** 47

**2.2. Порівняння в поезії німецьких романтиків** ..... **50**

**ВИСНОВКИ** ..... **57**

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ** ..... **64**

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** ..... **67**

# ВСТУП

Українська мова – одна з найбагатших, найкрасивіших і, водночас, найскладніших мов. У неї є безліч особливостей, які можна помітити у фонетиці, лексиці, семантиці та, безумовно, граматиці. Не менш цікавою є й німецька мова. В обох мовах наявні спільні та відмінні ознаки, зокрема в семантиці, граматиці та морфології. Двома мовами написано безліч значних для становлення культури літературних творів в різні періоди і часи. У літературі такий ефект можна досягнути завдяки вживанню різних художніх засобів. Одним із таких художніх засобів є порівняння.

Порівняння найбільш яскраво виражене в ліричних творах. У системі засобів поетичного увиразнення мовлення порівняння виступає, чи, точніше, психологічно сприймається як форма ускладнення епітета, тобто це розгорнутий епітет. Окрім того, цей троп надає мові привабливости та оригінальности. У спрощеному підході порівняння становить словесний вираз-зіставлення двох схожих у якійсь певній характеристиці предметів або явищ із метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим.

На думку О. Потебні, порівняння – не просто троп, зіставлення кількох явищ, осіб, предметів, а врешті-решт основа людського мислення з його асоціативністю і напрямком від знаного до незнаного. Порівняння – це складна лінгво-філософська категорія, яка репрезентується різноманітними лексичними та граматичними засобами, стилістична специфіка в художньому стилі мовлення, у чому і полягає актуальність теми маґістерської роботи.

В українському мовознавстві багато лінгвістів приділили увагу такому явищу як порівняння і вивчили його у різних аспектах, наприклад, у граматичному (І. Кучеренко, М. Черемисіна, Н. Широкова, Л. Прокопчук, О. І. Шендельс), функціонально-стилістичному (В. Вомперський, Л. Голоюх, О. Некрасова, О. Федоров).

**Актуальність теми** полягає в тому, що попри те, що існує багато досліджень порівняння у граматиці з погляду структурних особливостей та способів його вираження, цілісного дослідження, яке б презентувало функціонування цього явища у канві поетичних текстів певної літературного напряму у прив'язці до певної історичної доби, немає; йдеться про семантико-граматичний аспект його аналізу на матеріалі творів періоду романтизму.

**Мета** маґістерської роботи – визначити засоби реалізації семантики порівняння в поезії періоду романтизму на основі української та німецької мов.

Для досягнення мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

– розглянути різні мовознавчі погляди в аналізі порівняння, зокрема акцентувавши увагу на різних граматичних засобах вираження концепту порівняння ;

– класифікувати та проаналізувати виявлені порівняння в українській поезії романтизму у:

- граматичному аспекті, а саме якими конструкціями та граматичними засобами можуть бути виражені звертання;
- виявлені звертання схарактеризувати з погляду формальних маркерів;
- встановити семантичне наповнення з погляду семантики об'єкта та суб'єкта порівняння та виявити асоціативні зв'язки таких порівнянь

– схарактеризувати порівняння, виявлені в німецькій поезії романтизму з погляду граматичних та семантичних ознак у порівняльному аспекті з одиницями в українській мові.

**Об'єкт дослідження** – одиниці з різними засобами вираження порівняння.

**Предмет аналізу** – одиниці з порівнянням, що мають різні граматичні способи вираження у канві реченнєвої структури.

**Джерельну базу** роботи становлять 230 порівняльних одиниць та конструкцій.

**Матеріалом джерельної бази** слугували різні поетичні твори українських і німецьких поетів: Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Левка Боровиковського, Пантелеймона Куліша, Амвросія Метлинського, Маркіяна Шашкевича, Якова Щоголіва, Генріха Гейне, Фрідріха Шиллера, Генріха Гофмана та Фрідріха Гельдердіна.

**Теоретичне значення** маґістерської роботи полягає у тому, що завдяки дослідженню такої універсальної ознаки, як порівняння, в українській та німецькій мовах ми поглиблюємо дослідження мовних властивостей цього концепту (з погляду граматичних, лексичних та семантичних особливостей) у мовах різних груп (слов'янської і германської), а також робота допомагає увиразнити стилістичні особливості мови поетів відповідного ідейно-художнього напряму у прив'язці до певного історичного періоду в обидвох літературах.

**Практичне значення** цієї роботи полягає у тому, що її результати можна використовувати для подальшого вивчення порівняння, а також для викладання української і німецької мови та літератури у вищих загальноосвітніх закладах.

# РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПОРІВНЯННЯ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

## 1.1. Концептуальні засади порівняння

Порівняння відіграє важливу роль у процесі пізнання та спілкування. У будь-якому порівнянні – в логічних операціях чи художніх образах – чітко відображається загальний характер мови. Суть порівняння полягає у зіставленні об'єктів для з'ясування подібності та відмінності між ними. Дослідженню ролі порівняння у мовній репрезентації світу приділили увагу багато закордонних та вітчизняних фахівців, а саме: Конюшкевич М.І., Мокієнко В.М., Глюкберг С., Рілофф Е. тощо.[1] Аналіз показує, що існують відмінності в методах та глибині досліджень із цього питання. Порівняння є важливою передумовою спілкування і відіграє важливу роль в аналогічних міркуваннях. Висновок, що базується на порівнянні, має на меті розкрити значення поняття об'єктів, які порівнюються. У зв'язку з цим його часто використовують як доповнення, а іноді і як замінник самого визначення.

Завдяки порівнянню створюється уявний світ людини, оскільки воно реалізує потенційну здатність порівнювати фрагменти світоглядних образів. Ця здатність є основним фактором класифікації та концептуалізації, виявляючи, що основним когнітивним процесом людських явищ є одна і та ж мова. Порівняння пояснює два світи: реальний чи об'єктивний (порівняльна онтологічна природа) та уявний (вигаданий) або суб'єктивний (порівняльний гносеологічний та прагматичний характер). Тому розуміння порівняльної сутності потребує переходу на новий рівень рефлексії, який може зазнати гносеологічних змін у вивченні явищ, що існують у двох світах (мова та психологія), тобто через «проникнення» у людську свідомість. Вирішуючи такі надскладні завдання у лінгвістиці, на сьогодні науковці покладаються саме на антропоцентризм. Нова парадигма породила компромісний метод самопізнання людини. І це, в свою чергу, призвело до появи багатьох мовних галузей на межі різних наук. Зміна наукової парадигми змінила світосприйняття і світогляд

[1] Максимюк Г.М. Роль порівняння у мовній репрезентації картини світу. – Збірник студентських наукових праць Studia Philologica. Випуск 2. – Рівне 2018. – С. 27.

людей. Важливою основою є відкриття в галузі квантової механіки, яка усуває межу між матеріальним світом та ідеальним світом. Враховуючи, що антропологія розуміє це явище як всесвіт людського мислення та пізнання, підхід антропоцентризму є обґрунтованим при порівняльному аналізі.

Запропонувати нову філософську концепцію мови – це слід коротко проаналізувати основні методи, що виникли в результаті численних спроб дослідити порівняльні явища: 1) гносеологія (порівняння як метод / когнітивний процес); 2) логіка (порівняння як логічна модель, побудована певною мовною структурою); 3) лінгвістична (порівняння як специфічна мовна структура). Тому порівняння як відображення дійсності – це шлях до його пізнання – це питання філософії; порівняння як логічний метод – це питання логіки; порівняння як розумова операція – логіки, психології та лінгвістики; порівняння як мовна категорія та метафора – питання лінгвістики та літературознавства. Звернімо увагу, що операція порівняння включає не тільки традиційно відокремлену категорію подібности та відмінности, але й ту саму категорію у своїй класичній версії номер один. Все це тому, що категорія подібности – це власне лінгвістична категорія, через це в протилежні відношення з категорією відмінности вступає категорія тотожности, адже відмінність і тотожність як логічні категорії разом передбачають одна одну. Однак, на відміну від логіки, з лінгвістикою більше пов’язана опозиція "різниця-подібність". Очевидно, це можна пояснити тим, що лінгвістика займається вивченням живої матерії – мови, в якій закони логіки зазвичай не працюють.

Категорія порівняння виходить за межі класичного розуміння категорії, оскільки її можна визначити як категорію категорій, про що не раз стверджувалося в історії філософської думки. І це положення має сенс, оскільки «вся мова створена, зшита, зіткана з результатів порівняння. Будь-яку категорію можна пояснити як результат фіксації подібностей і відмінностей… Наприклад, Декарт визначив час як відмінність предмета від самого себе». [2]

[2] Мізін К.І. Comparo ergo sum, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. – Мовознавство, 2010. – №1 – С.57.

Порівняння – це одна із семантичних особливостей, яка притаманна будь-якій мові і також це мовна одиниця, яка виконує прагматичну функцію і посідає важливе місце у мові. Вважають, що воно є одним із найдавніших видів розумової діяльності людини, яким цікавились вчені ще з часів античності. Ще давні греки та перси послуговувалися порівнянням, тож проблема визначення статусу порівняння в художньому мовленні є надзвичайно актуальна. Античні філософи та оратори вважали, що порівняння – це поширена метафора, яка надає мові іллокутивної сили, яскравості та жвавості. Вони активно використовували його у своїх працях та промовах. Видатний філософ Арістотель поклав цю думку в основу порівняльної теорії метафори. Він помітив здатність людського мислення до зіставлення та протиставлення. У своєму класичному трактаті «Категорії» Арістотель виділив десять базових категорій мови та мислення і зауважив, що визначення сутності предмету, його кількості, якості та відношення до інших предметів неможливе без залучення порівняльної діяльності розуму. Вчений писав, що «…жодна річ не називається більшою чи меншою сама по собі, а лише при співвіднесенні її з іншими…». Очевидно, що категорія «співвіднесення» Арістотеля базується на засадах порівняння та протиставлення.[3] Також він казав, що пізнання — це не що інше, як порівняння, тобто пізнавальна діяльність людини завжди ґрунтується на виділенні одних об’єктів на основі їх відмінностей від інших. На цю концепцію Арістотеля впродовж багатьох століть опирались відомі лінгвофілософи. Таким чином встановлення сутності речей відбувається шляхом зіставлення за схожістю чи відмінністю одних предметів до інших. Тобто, перш за все, ми пізнаємо певний об’єкт зі встановлення відношень схожості та відмінності, що становлять основу логічної операції порівняння.

Свого часу видатний український мовознавець О.О. Потебня так описував механізм порівняння: «у кожному слові дія думки полягає в порівнянні двох мисленних комплексів, двох мисленних мас, однієї, що знову пізнається і

---

[3] Шаля О.І. Логіко-філософський vs мовознавчий аспекти. – Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, Випуск 59. – Харків 2009. – С.154.

пізнаної раніше…». Безсумнівно, основу порівняння являє гносеологічний вимір, оскільки порівняння є умовою того, що людина може дізнатися про щось нове й осягнути його. Іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет стверджував, що порівняння «подовжує руку інтелекту». [4]

Порівняння виконує такі гносеологічні функції:

1) завдяки порівнянню пізнаються одиничне, особливе й загальне, яких пов'язують між собою відношення подібності та відмінності, тобто категорії одиничного, особливого й загального формуються порівнянням;

2) за допомогою порівняння пізнається зміна, розвиток речей і явищ, тому будь-який рух не можна виявити і пізнати без порівняння;

3) через порівняння людина пізнає причини явищ;

4) через порівняння здійснюється систематизація предметів і явищ навколишнього світу, тому у будь-якій класифікації використовується порівняння;

5) порівняння лежить в основі безпосереднього пізнання об'єктивної дійсності шляхом умовиводу, адже порівняння використовують як один із найнеобхідніших засобів доведення. Але, звичайно, якщо доведення здійснюється у формі висновків, а висновок зазвичай завжди має у собі порівняння, то й доведення так чи інакше пов'язане із порівнянням. Слід зауважити, що на порівняння також опираються такі головні закони діалектики як закон єдності та боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін у якісні та закон заперечення заперечення;

6) порівняння як первинна форма вираження відношень між предметами, явищами, якостями, діями тих відношень, що ґрунтуються на їх подібності та відмінності, дає основу для інших, більш складних розумових операцій, таких як синтез, аналіз, абстрагування, узагальнення.[5]

---

[4] Мізін К.І.. Comparo ergo sum, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. – Мовознавство, 2010. – №1 – С.57.

[5] Там само. – С.57-58.

Отже, порівняння є предметом логіко-гносеологічного аналізу як (1) засіб пізнання, (2) логічна дія (прийом), (3) ментальна операція.[6] Аналіз цієї порівняльної категорії базується на наступному логічному аргументі: реальні об'єкти мають певні атрибути, і на цій основі встановлюється певний взаємозв'язок між ними на основі подібности та відмінности. Людина пізнає світ і розуміє не тільки атрибути предметів, а й зв'язки між ними.

Логіко-гносеологічне розуміння порівняння, яке глибоко опрацювали філософи й логіки (В.І.Бартон, О.М.Плотников та ін.), підтримується традиційним мовознавством, де можна виокремити два основних напрями аналізу порівняння: граматичний і стилістичний. У граматиці межі категорії порівняння – у функційно-семантичному підході ця категорія номінується як компаративність – збільшувалися від її морфологічного простору з формами ступенів порівняння в центрі для розуміння цієї категорії як біполярного функціонально-семантичного поля з інваріантами «подібність-відмінність». Категорію компаративности детально проаналізовано в межах функціонально-семантичного підходу, який тривалий час залишається пріорітетиним у польових дослідженнях. Для повного охоплення мовних засобів (морфологічних, синтаксичних, лексико-граматичних, лексичних), за допомогою яких виражається категорія порівняння, мовознавці запропонували виділити порівняння в окреме поле, яке займає серединне положення між полями якості й кількості, тісно перетинаючись і з тим, і з іншим. Так, у функціональній граматиці О.В.Бондарко виокремлює угруповання полів із квалітативно-кваліфікативним ядром, до якого належать, зокрема, поля якості, кількості та порівняння.[7]

«Порівняння – це ментальна операція, внаслідок якої виникає когнітивна структура особливого характеру, яка є когнітивним блоком, що складається із трьох концептів».[8]

---

[6] Там само – С.58.

[8] Мізін К.І. Comparo ergo sum, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. – Мовознавство, 2010. – №1 – С. 61.

Мова – це єдиний засіб осягнення об'єктивного світу. Вона розкриває перед людиною її власну проекцію цього світу і ця проекція багато в чому далека від нескінченної сутності Універсуму. Велика кількість досліджень видатних лінгвофілософів минулих часів й сьогодення підтверджують таке бачення ролі мови в житті людини.

Французький мовознавець Еміль Бенвеніст вважав, що «саме в мові й завдяки мові людина конституується як суб'єкт, бо лише мова надає реальності, своєї реальності…». [9]

Згідно з цим розумінням мови можна роз'яснити й антропоцентричні основи реальності, адже людина, яка є активним носієм когніції, виступає у подвійній ролі: як суб'єкт, що пізнає, і як центр перспективи. Про це влучно висловився П. Тейяр де Шарден: «Об'єкт і суб'єкт переплітаються та взаємно перетворюються в акті пізнання. Волею-неволею людина знову приходить до самої себе і у всьому, що вона бачить, розглядає саму себе […] Центр перспективи – людина – одночасно центр конструювання універсуму […] Із самого початку свого існування людина становить видовище для самої себе». [10]

Те, що досягає органів чуття, проходить довгий ланцюг процесів, які забезпечують дуже складний аналіз інформації, яку ми одержали. Тільки такий тривалий шлях є психологічною основою процесів створення суб'єктивного образу об'єктивного світу, або психологічною основою процесу відображення. На думку Н.Д.Арутюнової, «...людина не стільки відкриває подібність, скільки створює її […] Особливості сенсорних механізмів та їхня взаємодія з психікою дозволяють людині зіставити те, що не можна зіставити, і виміряти те, що не можна виміряти». [11]

Порівняння значною мірою пов'язане з модальністю, оцінкою, неозначеністю/означеністю, тому людина часто застосовує «як-стратегію» (нім. «wie-Strategie»), коли хоче повідомити іншим про свої почуття, переносячи свій

[9] Там само. – С. 63.

[10] Там само.

[11] Мізін К.І.. Comparo ergo sum, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. – Мовознавство, 2010. – №1 – С. 64.

внутрішній стан почуттів завдяки прямій аналогії на інший референт або референтну галузь.[12]

Відомий французький мислитель Клод Анрі де Сен-Сімон стверджував, що «вся робота людського розуму в кінцевому результаті зводиться до порівняння: сказати, наприклад, що якась річ хороша чи погана, означає, що вона краща чи гірша за іншу, з якою її порівнюють».[13]

Сучасні українські мовознавці вважають, що мовна модель порівняння має чотири головні складники: а) предмет або суб'єкт порівняння – це предмет чи явище, ознаки якого ми розкриваємо за допомогою іншого; б) образ або об'єкт порівняння – це те, з чим ми порівнюємо суб'єкт, тобто предмет або явище, яке має очевидні для мовця ознаки й внаслідок цього використовується ним для характеристики пізнаваних об'єктів; в) основа порівняння – це ознака або ж ряд ознак, за допомогою яких здійснюється акт порівняння; г) показник порівняльних відношень – засіб мовного оформлення порівняльної семантики.[14]

Останній відіграє вирішальну роль у реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі порівняльної конструкції ("суб'єкт" – "об'єкт" – "основа" – "показник"), оскільки забезпечує її цілісність. Тобто, між об'єктом і суб'єктом не існує реального зв'язку, він виникає лише у свідомості мовця, який прагне відтворити певну ситуацію дійсності. [15]

Дослідження порівняння в рамках когнітивної лінгвістики, що стрімко розвивається в останні роки, неодмінно стосується проблеми співвідношення загального й національно-специфічного в мовній репрезентації світу. Універсальність концептуального моделювання обумовлена тим, що будь-яка мова відображає в структурі й семантиці основні параметри світу, сприйняття людиною дійсності, положення людини в життєвому просторі, духовний зміст особистості тощо. Національна ж специфіка проявляється в тім, як представлені

---

[12] Там само. – С. 65.

[13] Ікалюк Л.М. Порівняння як засіб пізнання світу. – Мова і культура. – Івано-Франківськ, Україна. – С.2.

[14] Іщук, Г. В. та Єрмоленко, С. І. – Порівняння як образне світосприйняття українців. – Дискурс в умовах мінливості соціокультурного простору: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю до 95-річчя МДПУ ім. Б.Хмельницького. – С. 68.

[15] Там само.

в мовах фундаментальні понятійні категорії (час, простір, кількість, якість тощо). [16]

У результаті реалізації даного механізму оперування двома концептуальними системами не просто описуються реальні явища, предмети; для цілей опису актуалізуються їх найбільш важливі ознаки, розкриваються нові властивості, що дозволяють представити предмет в іншому світлі. Диференціальні ознаки концептів стосуються характеристики окремих сторін предметів дійсності, а в значеннєвій структурі презентуючих їх слів вони виступають як мінімальні (граничні) компоненти значення. Ці змістовні елементи істотні для парадигматичних протиставлень слів, а отже, і концептів. Ці ознаки неоднорідні й зі своєї сторони можуть бути класифіковані за характером позначуваної властивості й розподілені в декілька (безліч) типів, наприклад: якісні, що відбивають особливості фізичних властивостей (такі як кольори, форма, температура тощо), внутрішніх якостей тощо; функціональні, що вказують на призначення предметів; екзистенціальні, пов'язані із властивому єству предмета властивостями (спосіб існування, пересування, добування їжі, характерні для виду звуки, поводження тощо); просторові (такі, що характеризують локально); темпоральні тощо. [17]

[16] Максимюк Г.М. Роль порівняння у мовній репрезентації картини світу. – Збірник студентських наукових праць Studia Philologica. Випуск 2. – Рівне 2018. – С. 28.

[17] Там само. – С.29.

## 1.2. Порівняння з погляду функціонально-семантичної оцінки

Останнім часом активно розвивається одна з областей функціональної граматики, що базується на понятті поля, особливо область функціональної семантики. Цей аспект функціональної граматики має на меті описати функції мовних структур (граматична форма, словниковий запас, синтаксична структура тощо) у взаємодії з відповідними середовищами, парадигмами чи мовленням.

При будь-якому зіставному дослідженні мов потрібно мати основу для зіставлення. Ефективність контрастивного аналізу залежить від вдало вибраного еталона (основи порівняння, спільного знаменника, tertium comparationis), на основі якого визначається реалізація певної ознаки. Тому дослідники-контрастивісти вважають, що для цього потрібно створити особливу метамову. Метамова, як правило, не відображає прямо жодної з реально наявних мовних систем, а втілює в собі певний ідеальний тип, що служить інструментом порівняння реальних систем. Така метамова повинна мати, по-перше, найменування всіх одиниць і властивостей мов — об'єктів дослідження (у ній повинні бути представлені універсальні властивості всіх мов); по-друге, вона повинна мати вираження для різних характеристик цих мов; по-третє, вона має бути зручною для зіставлення з усіма мовами. В ідеалі метамова повинна бути універсальною для порівняння систем різних мов (відомих і невідомих). [18]

Систематичне впорядкування понять різних життєвих ситуацій передбачає класифікацію світу, тобто розумову операцію, покликану сформувати концепцію, яка покликана максимально узагальнити та класифікувати результати пізнавальної діяльності людини.

За визначенням О.О. Потебні, думка в формальних проявах мови завжди пов'язана з граматичними формами: віддаляючись від однієї, вона обов'язково

[18] Кочерган М.П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. – Мовознавство, 2007. - №4-5 – С.13.

в той же час створює іншу.[19] У науковій літературі порівняння потрактовують у різних аспектах: філософському, логічному, психологічному, літературознавчому і, звичайно, лінгвістичному, в межах якого компаративність є об'єктом дослідження в лексикології, фразеології, граматиці, стилістиці.

Чітко сформулювались у мовознавстві концепції, за якими порівняння:

1) розглядається у співвідношенні з метафорою;

2) з'ясовується специфіка вираження порівняльних відношень;

3) окреслюється порівняння як засіб формування авторського стилю;

4) визначається статус порівняння у фразеологічному фонді. [20]

Погляди сучасних науковців на структуру, семантику й функції порівняльних конструкцій до останнього часу не є узгодженими й нерідко суперечать один одному, що свідчить про відсутність загальноприйнятої концепції порівняння в українській мові. [21]

При будь-якому зіставному дослідженні мов потрібно мати основу для зіставлення. Ефективність контрастивного аналізу залежить від вдало вибраного еталона (основи порівняння, спільного знаменника, tertium comparationis), на основі якого визначається реалізація певної ознаки. Тому дослідники-контрастивісти вважають, що для цього потрібно створити особливу метамову. Метамова, як правило, не відображає прямо жодної з реально наявних мовних систем, а втілює в собі певний ідеальний тип, що служить інструментом порівняння реальних систем. Така метамова повинна мати, по-перше, найменування всіх одиниць і властивостей мов — об'єктів дослідження (у ній повинні бути представлені універсальні властивості всіх мов); по-друге, вона повинна мати вираження для різних характеристик цих мов; по-третє, вона має бути зручною для зіставлення з усіма мовами. В ідеалі

[19] Грипас О.Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. — К.: НПУ, 2010. — Вип.6. — Кн.2. — С.2.

[20] Там само. – С.3.

[21] Там само. – С.3.

метамова повинна бути універсальною для порівняння систем різних мов (відомих і невідомих). [22]

Лінгвіст О.В.Боднарко виокремив три поняття, на яких можуть ґрунтуватися зіставні дослідження. Серед них, власне, функціонально-семантичне поле.

Лінгвістичні енциклопедичні видання «поле» визначають як «сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільністю змісту (іноді спільністю формальних показників) та відображають поняттєву предметну та функціональну подібність позначуваних явищ». Поля або угруповання, які виділяються на ґрунті певних ознак, презентують формування з характерними для будь-якої системи зв'язками та відношеннями, та одночасно притаманними лише їм власними специфічними рисами. Поле може поєднувати у своєму складі нерівнорядні мовні засоби, які належать до різних граматичних класів або мовних ярусів. [23]

Функціонально-семантичне поле – це угруповання різнорівневих засобів мови, які взаємодіють на основі спільності їхніх семантичних функцій і виражають варіанти певної семантичної категорії. Функціонально-семантичні поля – це білатеральні єдності плану вираження і плану змісту. План змісту ФСП детермінує певна семантична категорія та її компоненти, а план вираження представлено різноманітними засобами, які реалізують функції відповідної семантичної сфери. Поняття поля пов'язане з уявленням деякого простору, конфігурацією центральних і периферійних компонентів та зон перетину з іншими полями.[24]

Функціонально-семантичне поле — це система різнорівневих мовних одиниць (лексичних, морфологічних, синтаксичних), здатних виконувати одну спільну функцію на основі спільності категоріального змісту. Іншими словами — це угруповання граматичних і лексичних одиниць, що ґрунтуються на певній

---

[22] Кочерган М.П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. – Мовознавство, 2007. - №4-5 – С.13.

[23] Ситенко О.О. Функціонально-семантичне поле як спосіб опису мови. – *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.* – 2015. – С.1.

[24] Грипас О.Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. — К.: НПУ, 2010. — Вип.6. — Кн.2. — С.5.

поняттєвій категорії, а також різні комбіновані (лексико-синтаксичні і т. ін.) засоби певної мови, які взаємодіють на основі спільності їх семантичних функцій (наприклад, функціонально-семантичне поле фазовості, часу, каузативності, особи тощо). [25]

Іншу назву для ФСП – граматико-лексичне поле пропонувала О. В. Гулига: «Різні засоби граматичного й лексичного рівня, які покликані виражати й називати загальні значення, зв'язані між собою не випадковими відносинами, а відносинами, що дозволяють установити певні закономірності. Сукупність взаємодіючих засобів утворює систему – граматико-лексичне поле».[26]

«Поле в традиційному визначенні є концептуальною сферичною системою з центром (ядром), де його характеристики представлені найбільш однозначно. Послаблена категорійна семантика наявна у периферійних зонах: приядерній, найближчій периферійній, віддаленій, найбільш віддаленій периферійній. Поле не має чітко визначених меж і перетинається з іншими полями».[27]

На відміну від української мови у німецькій ФСП порівняння моноцентричне, його домінантою є три ступені порівняння прикметників: позитив (елатив), компаратив, суперлатив. На граматичному макрорівні - невизначена / визначена порівнянням ступінь ознаки, реальність / ірреальність порівняння, експліцитна / імпліцитна предикативність, на семантико-стилістичному макрорівні – логіко-інтелектуальне / образне порівняння, окказіональне / стале порівняння (пор. Н. П. Федосеева). [28]

В горизонтальній площині ФСП порівняння у німецькій, за О. В. Гулигою і Є. Й. Шендельс, поділяється на:

– мікрополе нерівності (домінанта – ступені порівняння прикметника (прислівника); конституенти – речення зі зворотами обставини, порівняльні

[25] Кочерган М.П.. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. – Мовознавство, 2007. - №4-5 – С.14-15.

[26] Коропатніцька Т.П. Функціонально-семантичний підхід вивчення порівняння на матеріалі німецької мови. – *Буковинський державний фінансово-економічний університет, Україна.* – С.1.

[27] Грипас О. Ю. Категоризація семантики компаративності / Грипас О. Ю. // Мова : класичне - модерне - постмодерне : збірник наукових праць. - 2016. - Вип. 2. - С.252-253.

[28] Коропатніцька Т.П. Функціонально-семантичний підхід вивчення порівняння на матеріалі німецької мови. – *Буковинський державний фінансово-економічний університет, Україна.* – С.3.

речення з *als*, підрядні реченнями наслідку, що вводяться *als dass, so dass*; на периферії – підрядні речення пропорційного порівняння з подвійними субъюнкторами *je - je, je - desto, je - um (so), so-so, wie -so, in dem Masse wie*;

– мікрополе рівності (домінанта – група з *wie*, підрядні порівняльні речення з a*ls, als ob, als wenn, wie wenn*). Група з wie – це еталон, що може бути виражений іменником, займенником, прикметником, прислівником, цілим словосполученням.[29]

Граматичний статус порівняльних структур також має особливе значення в сучасному мовознавстві. Зокрема, суперечливою є проблема розмежування так званих порівняльних зворотів і підрядних порівняльних речень. Основна складність у вивченні порівняльних явищ українською мовою пов'язана з відсутністю універсальної та загальноприйнятої термінології.

Тому такі терміни, як "порівняння", "порівняльна конструкція", "порівняльний зворот", "порівняльна структура" тощо використовуються лінгвістами певною мірою за бажанням, то – як синоніми, то – як абсолютно різні поняття, то, навпаки, зовсім ототожнюються. Це призводить до неточності у трактуванні понять, співвідносних із мовним порівнянням, а нерідко спотворює розуміння авторської позиції загалом. У зв'язку з цим виникає необхідність опрацювання термінологічного апарату, зокрема, визначення мінімального набору термінів, необхідних для дослідження в аспекті зазначеної проблеми.[30]

Л. В. Прокопчук вважає, що «основними властивостями категорії порівняння, які співвідносять її з іншими лінгвістичними категоріями, є такі: денотативна зумовленість об'єктивною дійсністю; узагальнювальний абстрактний характер; виявлення її лінгвістичної природи через категорійні

[29] Там само. – С.4.
[30] Шаповалова Н.П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові. – Дніпропетровськ, 1998. – С.3.

значення; зв'язок із лінгвістичними категоріями різних рівнів мовної структури, універсальність».[31]

У сучасному мовознавстві категорію порівняння аналізують як складно організовану систему різнорівневих засобів вираження: морфологічних (перш за все ступені порівняння прикметників і прислівників, порівняльні сполучники, відмінкові закінчення), синтаксичних (порівняльні звороти, порівняльні частини), лексичних (*подібний, схожий*) і словотвірних (префікс *по-* й суфікси *-ому, -єму (-єму), -и*) в прислівниках, (суфікси *-аст-, (-яст-), -ист-, -уват- (-юват-)*, у прикметниках та прислівниках, суфіксальна морфема (суфіксоїд) *-подібн-* (рідше *-видн-*) у прикметниках, тощо. У гносеологічному аспекті в структурі елементарного акту порівняння як процесу учені виокремлюють такі компоненти: 1) об'єкт, що підлягає порівнянню; 2) об'єкт, із яким порівнюють; 3) ознаку (підставу) порівняння; 4) результат (висновок) порівняння.

Ознаку можна визначити за кольором, формою, розміром, запахом, відчуттям, якістю, властивістю тощо. Особливості порівняння є семантично достатніми, що дає можливість досягти порівняння за допомогою мови. Семантична достатність – це важливий семантико-граматичний параметр, що формує основний компонент порівняльної структури. Зазвичай, основа порівняння мови не потребує вербалізації (вплив економічних законів мовних засобів), і продуцент вдається до метафоричного сприйняття реальності реципієнта та до загальнолюдського досвіду. [32]

Як зауважує М. І. Черемисіна, «порівняння треба описати спеціальною мовою синтаксису, його термінами й поняттями». [33] Деякі лінгвісти вважають, що цей метод не приділяє достатньої уваги порівнянням на інших рівнях, особливо з точки зору словникового запасу та словотворення.

---

[31] Донік О.М. Категорія порівняння в загальнотеоретичному аспекті. – Черкаси, Україна. – Збірник наукових праць – Матеріали VI Міжнароної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». – Переяслав-Хмельницький, 2018. – С.92.

[32] Там само.

[33] Там само. – С.93.

Наука про мову закріплює результати пізнання у складній і розгалуженій системі наукових категорій. Цілісну концепцію мовної категорійності вперше розробив О.О.Потебня. Із нею тісно пов'язана теорія про категорію компаративності (порівняння) в її сучасному різноаспектному витлумаченні. В україністиці категорію порівняння вивчали в трьох основних аспектах: формально-граматичному, семантико-синтаксичному та стилістичному. [34]

[34] Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Інститут української мови НАН України, Київ, 2000. – С.1.

## 1.3. Граматичні способи вираження порівняння

Порівняльна конструкція є одним із найпоширеніших граматичних засобів формування мови, функціональне різноманіття якої важко підпорядковується граматичній класифікації. Семантичні та граматичні межі між різними формами порівняльних конструкцій дуже розмиті, що ускладнює їх синтаксичні особливості. Типовим членом формальної граматичної структури простого речення є предикат двох речень, у якому компоненти порівняльної конструкції показують свої порівняльні способи. Периферія складається з другорядних членів речення: обставини та означення.

Серед граматичних засобів вираження категорії порівняння в простому реченні особливе місце посідають сполучники *що, як, мов, немов, мовби, немовби, наче, неначе, ніби* та ін.[35]

У простому реченні категоріальне значення порівняння виражається в мовних одиницях: словах і словосполученнях. У порівняльній структурі вони утворюють відповідні компоненти у позиції предмета, основи та зображення порівняння. Семантична достатність (недостатність) ознак компонентів порівняльної конструкції слугує одним із семантико-граматичних параметрів їх виокремлення, прогнозуючи поділ цих компонентів на одночленні та багаточленні. Одночленні компоненти порівняльної конструкції можуть мати синтетичну та аналітичну форми вираження. Граматичне ядро одночленних компонентів синтетичної будови становлять слова із самодостатнім змістом, які можуть самостійно реалізувати своє значення поза синтагматичними обов'язковими сполучуваностями з іншими словами.

Реалізацію компаративної семантики забезпечує лексичне значення конкретних словоформ у позиції основи порівняльної конструкції, яка за характером вираження може бути експліцитною та імпліцитною. Експліцитну основу порівняння виражають слова різних лексико-семантичних груп, частиномовна належність яких забезпечила виділення порівняльних

[35] Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Інститут української мови НАН України, Київ, 2000. – С.11.

конструкцій із дієслівною та прикметниковою основами. Прихована основа в порівняльній конструкції простого речення являє собою невербалізований компонент, актуалізацію семантики якого забезпечує номінативне значення предмета й образу порівняння, а також семантичні конкретизатори на рівні речення чи цілого тексту. [36]

Функціональний характер порівняльної категорії втілюється складною системою порівняльної конструкції, а її складові можуть займати позиції головного члена (як правило, присудка) та другорядного члена речення у формальній граматичній структурі речення. Порівняльна семантика компонентів породжує порівняльну модальність, яку можна розглядати як окремий варіант загальної категорії речень модальності. Особливістю категорії порівняння є характер вираження порівняльного відношення, що виявляється у багаторівневій системі мовних одиниць. Залежно від належності цих засобів до певного мовного рівня виокремлюємо три типових способи вираження компаративних відношень: лексико-граматичні, словотвірні та граматичні. Структура порівняльної конструкції утворює комплекс структурно-семантичних та функціональних параметрів сучасної української літературної мови, поєднуючись з особливостями семантики її компонентів та частотою їх вживання у різних стилях.

Показник порівняльних відношень відіграє вирішальну роль у реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі порівняльної конструкції (“суб’єкт” – “об’єкт” – “основа” – “показник”), оскільки забезпечує її цілісність. Тобто, між компарантом і компаратором не існує реального зв’язку, він виникає лише у свідомості мовця, який прагне відтворити певну ситуацію дійсності.[37]Компаративна ж конструкція функціонує за умови специфічних семантичних відношень між суб’єктом і об’єктом порівняння (компаративної константи й компаративного контрасту), які не дозволяють ототожнювати суб’єкт і об’єкт, але не позбавляють мовця сприймати їх як співвідносні

[36] Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Інститут української мови НАН України, Київ, 2000. – С.13-14.
[37] Сімонова В.Ю. Лінгвістичне потрактування поняття «порівняння». – 2010. – С.2.

одиниці. Обидва типи відношень обумовлені показником порівняльної семантики.

Основою порівняння можуть бути не тільки атрибутивні ознаки, а й предикати, які виражаються у формі дієслів. У сучасній лінгвістиці існує точка зору, що порівняльна структура класифікується як специфічний варіант у контексті способу її дії, поділяється на непорівняльні та порівняльні. Непорівняльна частина конструкції включає частину, яка порівнює поведінку основної частини та частини без порівняння. Складнопідрядними з підрядними порівняльними називають такі конструкції, в яких дія головної частини порівнюється з дією підрядної частини. Але таке пояснення викликає заперечення в силу неоднакового ступеня вияву компаративної семантики в складних реченнях, слабкої диференційованості їхніх значень.

Так, якщо М. С. Заоборна обґрунтовує функціонування двох різновидів складнопідрядних речень способу дії, то І.К.Кучеренко дотримується протилежного погляду, не визнаючи такої диференціації. На його думку, Сама назва “порівняльні” не говорить ні про значення, ні про функції в складнопідрядних, а лише про спосіб вираження значення. Найбільш виразною особливістю цих підрядних речень є вираження значення за допомогою порівняння, саме ця риса покладена в основу виділення їх у класифікації як окремий тип поряд з іншими». Учений зазначає, що за цієї обставини класифікація речень стає непослідовною, побудована на різних основах: «якщо виділити окремо тип так званих “порівняльних”, то до їх складу ввійдуть різні за природою підрядні речення через те, що за допомогою порівнянь можна виражати різні значення…” [38]

Аргумент І. К. Кучеренка дуже переконливий. Якщо розуміти порівняння як спосіб вираження значення, оскільки за допомогою порівняння можна виразити різну семантику (означальну, міри ступеня, способу дії тощо), то це можна досягти без порівняння. У зв'язку з цим слід підкреслити, що термін порівняння має широке значення, тобто порівнянням може бути будь-яка мовна структура, яка призначена для порівняння та характеризує їх як порівняння. Щодо

[38] Сімонова В.Ю. Лінгвістичне потрактування поняття «порівняння». – 2010. – С.4.

порівняльної структури "у спосіб вираження значення", більшість лінгвістів визначають її як підпорядковане порівняльне речення на основі вираження порівняльних відносин. "Є підстави виділити порівняльні речення на окремі типи", які слід включити до межі використовуються як фактичні порівняння, оскільки вони порівнюються за значенням та способом вираження порівняльної семантики. Відповідно до цієї інтерпретації поняття "порівняння", аналізуються всі засоби вираження мови порівняльного відношення в структурі простих речень і складних речень.

Найбільш перспективним видається комплексний аналіз глибинного характеру категорії порівняння за участю лінгвістичного аналізу та когнітивних принципів порівняльних операцій. У цьому пункті представлено дослідження структурного розподілу порівняльних структур з маркерами wie/als на чотири типи: субстантивні, дієслівні, адвербіальні та ад'єктивні. Завдяки цьому дослідженню можна виокремити, зафіксувати та проаналізувати 11 дистрибутивних моделей, які наочно підтверджують розгалужену систему засобів вербалізації порівняння в німецькій мові.

Проголошені лінгвістами морфологічні та лексичні методи порівняння не можна охарактеризувати як самодостатні засоби, оскільки поза фразами вони можуть доводити окремі елементи порівняння, а не порівняння в цілому. З огляду на дослідження семантичної структури порівняння, було встановлено, що природа порівняння не може існувати в одному слові чи фразі. Для реалізації ідеї подібності чи відмінності потрібна синтаксична структура, в якій усі обов'язкові компоненти семантичної моделі, а саме всі необхідні елементи порівняння, будуть представлені явно або неявно: 1) те, що порівнюють (*референт*); 2) те, з чим порівнюють (*корелят*); 3) спільна ознака порівнюваних понять (*модуль т*); 4) формальний показник порівняння чи мовний маркер порівняльних відношень (*wie, als* – у німецькій мові, *як* – в українській), що сигналізує про факт порівняння, пов'язує елементи порівняльної структури і вказує на порівняльні відношення між ними, який, утім, є не обов'язковою

складовою порівняльної структури, а радше факультативною, додатковою одиницею.

О.В.Боднарко зазначає, що граматика, яка базується на принципі поля, може інтегрувати в одну систему ті засоби, які в традиційній граматиці розділені згідно з рівнями мовної системи. Згідно з сучасними теоретичними дослідженнями порівнянь сучасної української мови, існує велика кількість показників вираження категорії компаративності:

1) дієслівні та прикметникові лексеми у позиції компаративних предикатів (відрізнятися, різнитися, контрастувати, поступатися, розбігатися; невідповідний, відмінний, різний аналогійний, однаковий, подібний, рівнозначний, схожий, споріднений тощо); 2) словотвірні: а) прислівникові форми з по-…ому, -чи (по-собачому, по-котячи); б) адвербалізована словоформа орудного відмінка (-ом/-ем) іменника з порівняльним значенням (пилюка стояла стовпом); в) форми вищого і найвищого ступенів порівняння прикметника, прислівника з синтетичним показником-морфом -ш-/-іш-; най-…-ш-/-іш- (або в аналітичним – слова більш, менш /найбільш, найменш); г) прикметники з суфіксальними морфемами -подібний (хвилеподібний); д) прикметники й прислівники із суфіксами уват- (юват-), аст- (яст-), ист- (гачкуватий ніс, хвилясте волосся, землистий колір обличчя); 3) синтаксичні конструкції з порівняльними сполучниками (іменний складений присудок, порівняльний зворот, складнопідрядне порівняльне речення) як, мов, немов, наче, неначе, мовби, немовби, немовбито, ніби, нібито. [39]

[39] Грипас О.Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. — К.: НПУ, 2010. — Вип.6. — Кн.2. — С.6.

## РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ПОРІВНЯНЬ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ПЕРІОДУ РОМАНТИЗМУ

Проблема стилю окремого письменника того чи літературного напряму, як і проблема художнього стилю взагалі, завжди актуальна для лінгвістів.

Із погляду лінгвістичних особливостей романтизм, як напрям певної історичної доби в літературі, відзначається певними особливостями, які реалізуються передусім системою тропічних засобів, властивих і для фольклорних джерел: використання фольклоризмів, сталих епітетів, метафоричних одиниць в різновидах персоніфікації та алегорії, специфічної синтаксичної побудови поетичних творів, реалізованої в анафористичних фразах, паралелізмі тощо, а також і порівняннях. Романтизм в українській, як і взагалі у світовій літературі історично закономірне явище, дальший крок у розвитку художньої свідомості людства.[40] В основі романтизму – глибинний і потужний духовний рух, спільні світоглядні структури, принципи й моделі мислення, які поширювалися на різні сфери духовно-практичної діяльності людини.

Провідною темою поезії романтизму є кохання, розлука, туга зі рідною людиною, нерідко виражена у формах народнопоетичного паралелізму і метафорики. Відчужена від суспільства і зневірена в усьому людина шукає розради й рятунку в любовному почутті. Однак і тут нещаслива доля ставить перед нею непереборні перешкоди. І тут виявляється недосяжність ідеалу, що випливає з жорстоких умов суспільного життя. У любовній ліриці найчастіше виступають мотиви неподіленого почуття, розлуки, зради, втрати коханої людини. [41] Окремими тематичними лініями в романтичній поезії є також історико-патріотична та героїко-соціальна, пов’язані з відкриттям «історичної людини» та осмисленням національного характеру.

Для романтизму характерна єдність міфа й історії, що надає образам глибини і масштабності. Міфологія розуміється як ізоморфне вираження

[40] Яценко М.Т. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. — 1989. — №7. — С. 36.
[41] Там само. – С. 33.

природи, художня модель творчості. Універсальне буття в романтизмі проявляє себе в малому за допомогою символів і символіки, що є не прямим відбиттям речі, явища, а чуттєвим вираженням ідеї, відображенням кінцевого в безконечному. Символізація – основний принцип художнього узагальнення в романтизмі. Динамічні образи-символи не вичерпуються якимось конкретним змістом, а несуть у собі певну узагальнену функцію мінливої дійсності, відбивають не щось матеріально-конкретне, а загальні закономірності буття. З цим пов'язане характерне для романтизму сходження від одиничного до загального не шляхом поступових переходів і опосередкувань, а стрибкоподібно, за допомогою поетичного вимислу, фантазії.[42]

У романтичній літературній теорії вирішальні роль належить митцю, його творчій уяві як найважливішому засобові пізняння світу і самовираження. Романтизм намагався осягнути дійсність своїми художніми засобами; він не тільки тісно пов'язаний з реальним життям, а й виник на його ґрунті. Романтики не знаходили ідеалу в реальному житті і тому звернулися до середньовічних часів, де їм бачилися свобода, сильні людські характери. Спираючись на відому тезу німецького просвітителя Й. Г. Гердера про те, що кожна нація має свій внутрішній світ, спосіб життя і звичаї, романтики розвивали його думку про мистецтво як живий організм, що виростає на народно-історичному ґрунті, вбирає в себе національні умови, традиції, усю суму особливостей життя і духовної культур певного народу. [43]

До художніх засобів романтизму відносяться такі як епітети, метафора, риторичні фігури, та найяскравішим тропом, засобом увиразнення твору є саме порівняння.

Батьківщиною романтизму прийнято вважати Німеччину, у якій в цей період творили такі відомі поети-романтики як Фрідріх Шиллер, Генріх Гейне, Фрідріх Гельдерлін, Ернст Теодор Амадей Гофман. Німецький романтизм мав

---

[42] Яценко М.Т. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. — 1989. — №7. — С. 29.

[43] Там само.

неабиякий вплив на українську літературу. Серед талановитих представників поезії періоду романтизму в українській літературі маємо Миколу Костомарова, Левка Боровиковського, Анатолія Метлинського, Пантелеймона Куліша, Якова Щоголіва і, звичайно ж, таку геніальну постать, як Тарас Шевченко.

Творчість Тараса Григоровича Шевченка, що близька багатьма темами і мотивами до поезії Л.Боровиковського, у своєму розвитку стала новим етапом в українському романтизмі в цілому й у висвітленні історичної теми зокрема. Як сильний і оригінальний талант, що володіє здатністю обійняти своїм духовним поглядом усю повноту історичного й сучасного буття, Шевченко, по суті, представляє у своїй творчості майже всі тематично-стильові течії українського романтизму. [44]

Для поезії Шевченка, як і для віршових творів інших українських романтиків, характерна ліризація фольклорно-історичного матеріалу, висунення на перше місце оціночної позиції сучасника, що, як зазначає, А.П.Шамрай, призводить до руйнування фабульності епічної розповіді та появи безсюжетної історичної лірики. [45]

На відміну від українських митців, для поезії німецьких романтиків характерними є теми людських взаємовідносин та почуттів, а саме тема кохання. Якщо українські поети окрім кохання намагаються передати у творах історичні події, патріотичні настрої, то у ліриці німецьких поетів ми можемо побачити більше інтимної тематики.

[44] Яценко М.Т. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. — 1989. — №7. — С. 32

[45] Там само.

## 2.1. Аналіз порівнянь у поезії українських поетів-романтиків

### 2.1.1. Граматична характеристика порівнянь

Граматичний аналіз порівнянь вважаємо за доцільне проводити з погляду польової структури компаративності, тобто передусім аналізувати типові способи вираження порівняльних одиниць, а потому одиниці із специфічним граматичним способом вираження, в яких теж закладено семантику порівняння. Відповідно до цього проводимо аналіз в такій послідовності:

1) складнопідрядні речення з порівняльною обставинною частиною;
2) порівняльні звороти;
3) периферійні засоби вираження порівняння, такі як прикладкові означення та інші члени або компоненти (речення): конструкції з іменником в орудному відмінку; порівняння, виражені прикметниками та звертання із семантикою порівняння.

Порівняння, з погляду граматичних конструкцій, найчастотніше представлено в складнопідрядних реченнях з порівняльною обставинною частиною, а звороти, які зіставляються із синтаксичною функцією члена речення, не є частотними в поезії. Також менше, на відміну від складнопідрядних речень з порівняльною частиною, вживаються периферійні засоби.

#### 2.1.1.1. Складнопідрядні речення з порівняльною обставинною частиною

Проаналізувавши матеріал джерельної бази, було виявлено, що найбільш характерним у поезії українських романтиків є оформлення порівняння як підрядних частин складнопідрядних речень. Тобто порівняльні конструкції виступають порівняльними обставинними частинами складних речень. Ці частини власне пояснюють та доповнюють зміст головної частини за допомогою порівняння та зіставлення зі змістом підрядної.

У віршах українського романтизму зустрічаються повні та неповні частини складнопідрядних речень. Більшу частину становлять власне підрядні порівняльні **неповні,** у яких пропущено присудок та який можна відновити із головної частини, наприклад:

*Кругом поле,* ***як те море [****синіє****],*** *широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко); І одна я,* ***як билина [****осталась****] на полі****,*** *осталась на сім світі. («Відьма» Т. Шевченко); Зажурилась Україна – така її доля! Зажурилась, заплакала,* ***як мала дитина [****заплакала****].*** *(«Тарасова ніч» Т. Шевченко); Сховалося у серці лихо,* ***як звір [****сховався****] у темнім гаї****. («Наймичка» Т. Шевченко);* ***Неначе птахи чорні в гаї [****літають****],*** *козацтво сміливо літає. («Гамалія» Т. Шевченко); Хто,* ***як стрілка із майдану [****мчиться****],*** *вихрем мчиться за Украйну? («Палій» Л.Боровиковський).*

Порівняльна обставинна частина складнопідрядного речення **неповна**, якщо:

- в конструкції є іменник у називному відмінку, який доповнюється дієсловом-присудком з головної предикативної частини:

*Високії ті могили чорніють,* ***як гори****, та про волю нишком в полі з вітрами говорять. («Іван Підкова» Т. Шевченко)* ⟶ *Високії ті могили чорніють,* ***як гори [чорніють]****…*

*У тумані, на могилі,* ***як тополя****, похилилась молодиця молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Чи мир тому,* ***мов травка****, зеленіє, кому,* ***мов сонце****, щастя гріє? («Дитина-сирота» А.Метлинський); Річки дощовії снувалися, і Дніпр гомонів,* ***як гетьман****. («Гетьман» А.Метлинський); Щось плаче,* ***мов діти****, гуде вечірком, і виє щось,* ***мовби собаки****. («Гайдамаки» Л. Боровиковський);* ***Як листок****, козак трусивсь! («Ледащо» Л.Боровиковський); Стан твій* ***як тополя*** *на долині Юди. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров); Виступав щербатий місяць з-за могили і на шатро* ***мов позирав****, аж поки хмари заступили. («Відьма» Т. Шевченко);* ***Як рибки*** *– в хвилях весело граєм. («Заманка» Л.Боровиковський);* ***Як пташки*** *– в лісі пісні співаєм. («Заманка» Л.Боровиковський); Серце матернєє, так,* ***як рибочка****, билося в грудях.*

*(«Материна стріча» Л.Боровиковський); Ні півслова, все мовчить і насупившись сидить, так,* ***як глина****, білий. («Маруся» Л.Боровиковський); Криниця –* ***як слізка****: певно, певно, моя мила у чужого ліжка! («Віщба» Л.Боровиковський); Мій кінь вороний так,* ***як хмара****, літає. («Фарис» Л.Боровиковський); І лисина в лобі –* ***як з місяця річ****. («Фарис» Л.Боровиковський); І Москва,* ***як ворога кров'ю****, огнем залилася. («Пожар Москви» А.Метлинський); А далі зчорніла,* ***як труп****, і сховалась в горах. («Фарис» Л.Боровиковський);* ***Як звіряк*** *ватага дика не боїться, не біжить. («Фарис» Л.Боровиковський); ); І,* ***як грип****-птах, мене з вороного зірвав. («Фарис» Л.Боровиковський); Їздці всі* ***як сніг****, і їх коні біліють! («Фарис» Л.Боровиковський); Ти,* ***як сонце,*** *душу мені освітила. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров); Схиливсь,* ***як билина****, і сам – в домовину. («Гетьман» А.Метлинський);*

- іменник у називному відмінку як опорний компонент порівняльної конструкції, зіставляючись із синтаксичною функцією підмета, може доповнюватися компонентами із:
    - обставинною семантикою:

*І блідий місяць на ту пору із хмари де-де виглядав,* ***неначе човен в синім морі,*** *то виринав, то потопав.* ***(****«Причинна» Т. Шевченко); Ось божії на небі зірочки,* ***мов на великдень в церкві свічечки.*** *(«Глек» А.Метлинський); Вперся в хату – за душею і,* ***як в бурю грім****, гримить. («Ледащо» Л.Боровиковський); Ниряє в зіллі віз і,* ***мов між хвиль човнок****, пливе між пайних лук по килиму квіток. («Акерманські степи» Л.Боровиковський);*

    - об'єктною семантикою:

***Як зірка з мітлою****, що в небі стояла, півнеба червоним хвостом застилала. («Пожар Москви» А.Метлинський);*

    - атрибутивною семантикою:

*Ой, виростеш, сину, за півчварта року,* ***як княжа дитина, як ясен високий*** *, гнучкий і дебелий, щасливий, веселий, і не одинокий. («Сова» Т. Шевченко); І,* ***мов срібні зірки****, заблищать крапельки. («Ніч» А.Метлинський); І Москва,* ***як***

***божая свічка**, огнем зайнялася. («Пожар Москви» А.Метлинський); Личко розцвітало, **як кидарська**[46] **рожа**. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров); Дере він, крилами**, як той орел**, махає! («Глек» А.Метлинський); Ти, **як ранок сяйний,** розігнала мені тугу. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров);*

- в конструкції наявний тільки присудок:

*Та й замовкла, **мов заснула**. («Відьма» Т. Шевченко); Дід заспіває, в бандуру заграє, - плаче бандура, **мов оживає**. («Бандура» А. Метлинський).*

Чимало було виявлено серед складнопідрядних речень і з **повною** порівняльною обставинною частиною:

*На розпутті кобзар сидить, та на кобзі грає; кругом хлопці та дівчата - **як мак процвітає**. («Тарасова ніч» Т. Шевченко); Сказав**, мов кухву горілки викотив**, на усіх така веселость напала, що куди! («Сава Чалий» М. Костомаров); А сотник раз зирк на спис як крикне, **мов в серце спис встромився**! («Спис» А.Метлинський); Бабусенька мені співала, **мов осінь листя зривала і в осоці шелестіла**. («Бабусенька» А.Метлинський); Співає дяк, **аж все сусідство чує**. («Дитина-сирота» А.Метлинський); Й радесенька дитина уставала, **мов рідних батька й матінку знайшла**: на сонечко вечірнє поглядала, **мов рідная нам хатонька була**… («Дитина-сирота» А.Метлинський); Пісня з вітром розлітає, **мов той вітер братом має.** («Смерть бандуриста» А.Метлинський); **Мовби вітер зашумів**, - глядь – із покуття злетів голубок біленький. («Маруся» Л.Боровиковський); Йде в город – **в чумі мов** весь город лежить. («Козак» Л.Боровиковський); Моя думка в повітрі літає і рветься вище, вище і вище – аж в небо несеться. **Як бджола топить з жалом кінець животів**, так я з думкою й душу у небо втопив. («Фарис» Л.Боровиковський).*

У повних підрядних порівняльних реченнях граматична основа представлена повноцінно (у двоскладних конструкціях підметом та присудком),

[46] Кидарський – походить від слова «кидар» (це головна священна прикраса іудейського первосвященника, у вигляді чалми з віссона – тонкого, чистого білого полотна, яким обвивалась голова. Він служив знаком чистоти, честі та гідності). У вірші «Кохавсь я тобою», який М.Костомаров переклав зі збірника Байрона «Єврейські мелодії», наявна єврейська лексика.

часто підрядні предикативні частини є поширеного характеру (наявні другорядні члени, такі як додатки, означення та обставини).

У поданих реченнях підрядні порівняльні частини приєднуються до головної за допомогою сполучників ***як*** *(27 одиниць)*, ***мов*** *(11 одиниць)*, ***мовби*** *(2 одиниці)*, ***неначе*** *(2 одиниці)*, ***аж*** *(1 одиниця)* і часток ***як*** *(3 одиниці)*, ***мов*** *(2 одиниці)*.

За розташуванням серед проаналізованих складнопідрядних речень підрядна порівняльна частина може стояти в препозиції, інтерпозиції або постпозиції до головного речення:

- препозиція:

***Мовби вітер зашумів***, - *глядь – із покуття злетів голубок біленький. («Маруся» Л.Боровиковський);* ***Як зірка з мітлою****, що в небі стояла, півнеба червоним хвостом застилала. («Пожар Москви» А.Метлинський);* ***Неначе птахи чорні в гаї****, козацтво сміливо літає. («Гамалія» Т. Шевченко);*

- інтерпозиція:

*Сказав****, мов кухву горілки викотив****, на усіх така веселость напала, що куди! («Сава Чалий» М. Костомаров); Ти,* ***як ранок сяйний,*** *розігнала мені тугу. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров); І,* ***мов срібні зірки****, заблищать крапельки. («Ніч» А.Метлинський); І Москва,* ***як божая свічка****, огнем зайнялася. («Пожар Москви» А.Метлинський); Високії ті могили чорніють,* ***як гори****, та про волю нишком в полі з вітрами говорять. («Іван Підкова» Т. Шевченко); У тумані, на могилі,* ***як тополя****, похилилась молодиця молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Кругом поле,* ***як те море****, широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко);*

- постпозиція:

*На розпутті кобзар сидить, та на кобзі грає; кругом хлопці та дівчата -* ***як мак процвітає****. («Тарасова ніч» Т. Шевченко); І блідий місяць на ту пору із хмари де-де виглядав,* ***неначе човен в синім морі, то виринав, то потопав.*** *(«Причинна» Т. Шевченко); А сотник раз зирк на спис як крикне,* ***мов в серце***

***спис встромився****! («Спис» А.Метлинський); Бабусенька мені співала,* ***мов осінь листя зривала і в осоці шелестіла****. («Бабусенька» А.Метлинський).*

Серед матеріалу джерельної бази були знайдені також такі складнопідрядні речення, де наявні дві неповні підрядні порівняльні частини, одна з яких стоїть в інтерпозиції до головного речення, а друга – в постпозиції:

*Щось плаче,* ***мов діти****, гуде вечірком, і виє щось,* ***мовби собаки****. («Гайдамаки» Л. Боровиковський);*

або ж дві частини перебувають в інтерпозиції, але вони розділені якимсь певним членом головної частини складного речення:

*Чи мир тому,* ***мов травка****, зеленіє, кому,* ***мов сонце****, щастя гріє? («Дитина-сирота» А.Метлинський).*

Відповідно до аналізу, більшу кількість займають ті речення, у яких підрядна частина стоїть в інтерпозиції.

За своєрідністю значення серед досліджених складнопідрядних порівняльних речень було виявлено конструкції зі значенням вірогідного (імовірного) порівняння та зі значенням невірогідного (неімовірного) порівняння. Тобто, у складнопідрядних реченнях зі значенням вірогідного порівняння певне явище в підрядній частині подано більш як справжнє, а у реченнях зі значенням невірогідного порівняння у підрядній частині можна простежити уподібнення не зі справжньою, а з уявною подією. Відповідно до аналізу, в українській романтичній ліриці за частотою вживання переважають речення зі значенням неімовірного порівняння, і цьому є логічне пояснення, адже для літератури періоду романтизму є характерні поетичний вимисел, творча уява митця, фантазія.

Серед проаналізованого матеріалу є кілька прикладів із реченнями, де присутні конструкції зі **значенням вірогідного порівняння**:

*У тумані, на могилі,* ***як тополя****, похилилась молодиця молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Річки дощовії снувалися, і Дніпр гомонів,* ***як гетьман****. («Гетьман» А.Метлинський); Ні півслова, все мовчить і насупившись сидить, так,* ***як глина****, білий. («Маруся» Л.Боровиковський);* ***Як пташки*** *– в*

*лісі пісні співаєм. («Заманка» Л.Боровиковський); Щось плаче,* ***мов діти****, гуде вечірком, і виє щось,* ***мовби собаки****. («Гайдамаки» Л. Боровиковський).*

Дещо більше речень є зі **значенням невірогідного порівняння,** наприклад:

*І блідий місяць на ту пору із хмари де-де виглядав,* ***неначе човен в синім морі, то виринав, то потопав.*** *(«Причинна» Т. Шевченко); Сказав****, мов кухву горілки викотив****, на усіх така веселость напала, що куди! («Сава Чалий» М. Костомаров); А сотник раз зирк на спис як крикне,* ***мов в серце спис встромився****! («Спис» А.Метлинський); Бабусенька мені співала,* ***мов осінь листя зривала і в осоці шелестіла****. («Бабусенька» А.Метлинський); Пісня з вітром розлітає,* ***мов той вітер братом має.*** *(«Смерть бандуриста» А.Метлинський);* ***Мовби вітер зашумів****, - глядь – із покуття злетів голубок біленький. («Маруся» Л.Боровиковський).*

Згідно із аналізом складнопідрядних порівняльних речень із підрядною обставинною частиною, це дійсно найчастотніший засіб вираження порівняння, який використовували у своїй творчості періоду романтизму українські поети.

### 2.1.1.2. Порівняння, виражені зворотами, що виконують функцію певного члена речення

Відповідно до аналізу джерельної бази, порівняльні звороти у віршах українських поетів-романтиків можуть виконувати різну синтаксичну функцію у реченнях, тобто виступати такими **членами речення** як:

- порівняльна прикладка:

*Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні,* ***мов маленькі рибки****, ті ясненькі зірки? («Ніч» А.Метлинський).*

- обставина способу дії:

*За вечором – ніччю,* ***як сивим сукном****, і поле, і ліс укривався. («Гайдамаки» Л. Боровиковський); Він голову сиву схилив,* ***як билину****. («Гетьман» А.Метлинський); І вийде сонечко,* ***мов на весілля.*** *(«Дитина-сирота»*

*А.Метлинський); Все,* ***як в кладбищі****, мовчало – не шархне на гілці лист. («Ледащо» Л.Боровиковський); Хіба тільки пес мій, оставшись в воріт, голодний,* ***як рідний****, завиє! («Козак» Л.Боровиковський); Хмара,* ***мов занудившись****, по небу склоняє. («Фарис» Л.Боровиковський); Мене, може, вітер в лихую годину зорве,* ***як билину****…не бовкне і дзвін!... («Старець» А.Метлинський); Хай наш голос далеко по вітру несе, поки вітром,* ***як лист,*** *нас з землі не стрясе. («Смерть бандуриста» А.Метлинський).*

З погляду формальних ознак серед поданих порівняльних зворотів більшу частину становлять **непоширені звороти**:

*Він голову сиву схилив,* ***як билину****. («Гетьман» А.Метлинський); Мене, може, вітер в лихую годину зорве,* ***як билину****…не бовкне і дзвін!... («Старець» А.Метлинський); Хай наш голос далеко по вітру несе, поки вітром,* ***як лист****, нас з землі не стрясе. («Смерть бандуриста» А.Метлинський); Хіба тільки пес мій, оставшись в воріт, голодний,* ***як рідний****, завиє! («Козак» Л.Боровиковський); Хмара,* ***мов занудившись****, по небу склоняє. («Фарис» Л.Боровиковський).*

Серед **поширених** порівняльних **зворотів** було виявлено такий приклад:

*За вечором – ніччю,* ***як сивим сукном****, і поле, і ліс укривався. («Гайдамаки» Л. Боровиковський)* – тут порівняльний зворот додатково поширюється прикметником, який має стилістичне навантаження, бо в сполученні з іменником він виступає виразним епітетом.

Щодо порівняльних сполучників, за допомогою яких порівняльні звороти вводяться у речення, то ми бачимо тільки два таких, а саме сполучники ***як*** і ***мов***. За частотністю вживання у зворотах переважає порівняльний сполучник ***як:***

*Він голову сиву схилив,* ***як билину****. («Гетьман» А.Метлинський); Мене, може, вітер в лихую годину зорве,* ***як билину****…не бовкне і дзвін!... («Старець» А.Метлинський); Хай наш голос далеко по вітру несе, поки вітром,* ***як лист****, нас з землі не стрясе. («Смерть бандуриста» А.Метлинський); Хіба тільки пес мій, оставшись в воріт, голодний,* ***як рідний****, завиє! («Козак»*

*Л.Боровиковський); За вечором – ніччю,* ***як сивим сукном****, і поле, і ліс укривався. («Гайдамаки» Л. Боровиковський); Все,* ***як в кладбищі****, мовчало – не шархне на гілці лист. («Ледащо» Л.Боровиковський).*

Дещо менше у поданих порівняльних конструкціях вживається сполучник ***мов***:

*Хмара,* ***мов занудившись****, по небу склоняє. («Фарис» Л.Боровиковський); Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні,* ***мов маленькі рибки****, ті ясненькі зірки? («Ніч» А.Метлинський); Л.Боровиковський); І вийде сонечко,* ***мов на весілля.*** *(«Дитина-сирота» А.Метлинський).*

Порівняльні звороти виконують важливу стилістичну функцію, оскільки вони наповнюють речення певною порівняльною модальністю, сприймаються образно, з виразною художністю.

### 2.1.1.3. Периферійні граматичні засоби вираження порівняння

До периферійних засобів вираження порівняння належать одиниці без формально-граматичного маркера. Семантичний концепт порівняння в таких одиницях установлюється суб'єктивно, однак може опиратися на об'єктивні чинники: такі компоненти можна трансформувати в порівняльні конструкції з відповідними сполучними засобами.

Дуже поширеними в українській поезії романтиків є порівняльні конструкції, компаративну частину яких становить іменник у формі орудного відмінка. Серед зібраних та проаналізованих порівняльних конструкцій джерельної бази кількість порівнянь, виражених іменником в орудному відмінку, що є залежним від дієслова, становить 18 одиниць:

*Сніг* ***ясним кришталом*** *блище. («Зимній ранок» Я.Щоголів)* ⟶ *Сніг блище, як* ***ясний кришталь****;*

***Як дзиґою*** *на днищі веретеночко дзижчить. («Зимній вечір» Л.Боровиковський)* ⟶ *Веретеночко дзижчить, як дзиґа;*

*Над дніпровськими лісами ніч* ***шатром*** *розіп'ялась. («Дніпр» Л.Боровиковський)* ⟶ *Ніч розіп'ялась, як шатро;*

*Шапка –* ***маком*** *розцвітала, коник –* ***соколом*** *літав. («Ледащо» Л.Боровиковський)* ⟶ *Шапка розцвітала,* ***як мак****, коник літав,* ***як сокіл****.*

*Там козаки в царськім войску* ***маком*** *розцвітають.(«Дін» Л.Боровиковський)* ⟶ *Козаки розцвітають,* ***як мак****.*

*Його бандура й* ***вороном закряче****. («Бандура» А. Метлинський)* ⟶ *Його бандура закряче,* ***як ворон****.*

Перетворивши речення із конструкціями з орудним порівняльним відмінком на речення із підрядною порівняльною частиною, бачимо, як саме суб'єкт та об'єкт порівнюються за допомогою орудного відмінка.

Маємо ще чимало прикладів речень із такими конструкціями:

*Зійшло сонце – ляшки-панки* ***покотом лежали****. («Тарасова ніч» Т. Шевченко); Коли доброго що там посіяв, зійде в небі, й* ***зіркою засвітить****. («Ніч» А.Метлинський); Хай* ***луною*** *по степові голос іде. («Смерть бандуриста» А.Метлинський);* ***Ватагами*** *ходили хмари. («Молодиця» Л.Боровиковський); Хіба де рибалка заплеще веслом та* ***хвилею*** *пісню співає. («Гайдамаки» Л. Боровиковський); Дегде* ***гадюкою*** *вниз пролетить, із неба зірвавшися зірка. («Гайдамаки» Л. Боровиковський); В тім лісі* ***гніздом*** *давно завелись гайдамаки. («Гайдамаки» Л. Боровиковський);* ***І святими ліхтарями*** *– небо жевріє звіздами. («Дніпр» Л.Боровиковський); В небі хмара* ***гінцем*** *так хотіла прослить, як літав вороним я по степу. («Фарис» Л.Боровиковський);* ***Вітром буйним*** *пронесуся до рідного краю. («Неволя» Я.Щоголів).*

Вживання орудного порівняльного відмінка у поезії свідчать про його яскравий образно-виражальний потенціал.

Менш уживаними є **прикладкові означення** (9 одиниць):

*Обізвавсь Тарас Трясило віру рятовати, обізвався,* ***орел сизий****, та й дав ляхам знати! («Тарасова ніч» Т. Шевченко); Гамаліє, вітер віє, ось-ось наше море! І сховалися за хвилі –* ***за рожеві гори****. («Гамалія» Т. Шевченко); Ти одна,* ***душа святая****, встанеш з мертвих перед ним. («До жидівки» М.Костомаров);*

*Сотник-предок на полях, з **яструбами**-козаками, і з вильотами, усами, сіяв ляха по степах. («Ледащо» Л.Боровиковський); Десь узялась його мила, **голубонька сива**. («Убійство» Л.Боровиковський); **Зірко**-дівчино! Треба нам розстатись. («Розставання» Л.Боровиковський); Дівчино-**душко**! – серденько не знає, де козакова доленька гуляє. («Розставання» Л.Боровиковський); Вас, синів-**соколів**, із далеких країв, як здоров'я собі сподівалась. («Материна стріча» Л.Боровиковський); Коні-**змії** з серця рвуть поводи ремінні. («Маруся» Л.Боровиковський).*

Серед таких прикладок засвідчуємо прикладки різного характеру з погляду написання і позиції щодо означуваного слова. Значну частину посідають прикладки, що пишуться з означуваними словами через дефіс:

*Сотник-предок на полях, з **яструбами**-козаками, і з вильотами, усами, сіяв ляха по степах. («Ледащо» Л.Боровиковський); **Зірко**-дівчино! Треба нам розстатись. («Розставання» Л.Боровиковський); Дівчино-**душко**! – серденько не знає, де козакова доленька гуляє. («Розставання» Л.Боровиковський).*

Меншу частину становлять речення, де прикладкові означення відокремленого характеру:

*Обізвавсь Тарас Трясило віру рятовати, обізвався, **орел сизий**, та й дав ляхам знати! («Тарасова ніч» Т. Шевченко); Ти одна, **душа святая**, встанеш з мертвих перед ним. («До жидівки» М.Костомаров).*

Часто такі прикладки як *з **яструбами**-козаками, **зірко**-дівчино, синів-**соколів,** дівчино-**душко,** коні-**змії*** розглядають в канві епітетів.

Поодинокими у вираженні порівняння виступають **прикметники** (3 одиниці):

*Там тихо по білому степові **сивий туман** розлягається…(«Козачая смерть» А.Метлинський); **Мертвий степ** – і світ настав – людських ніг не цілував. («Фарис» Л.Боровиковський); І на всю нічку **вода кришталева** стане ясна і хороша. («Зобачення» М.Костомаров).*

Також серед проаналізованих прикладів джерельної бази виявлено **звертання**, які містять у своїй структурі концепт порівняння (3 одиниці):

***Голубе сизий**, козаченьку любий! («Розставання» Л.Боровиковський); Козаченьку, бурлаченьку, **зелененький барвіноньку**! («Вивідка» Л.Боровиковський); Дівчинонько, **рибчинонько**! Ой рад би я тебе сватать. («Вивідка» Л.Боровиковський).*

Периферійні засоби в українській поезії романтизму, як засвідчує матеріал, є не частотними, однак виразними. Очевидно, це пов'язано з тим, що порівняння – це той концепт, який передбачає аналітичний спосіб вираження. Відповідно, аналітичні конструкції, виражені порівняльними зворотами та окремими предикативними частинами складнопідрядних обставинних речень, є більш органічними способами вираження, а звертання з відтінком порівняння, прикладкові означення чи іменники у формі орудного відмінка засвідчують синтетичний вияв звертання без формального маркера. Вони також є менш яскравими одиницями.

### 2.1.2 Лексико-семантична характеристика порівнянь

Порівняння як художній засіб у поезії українських романтиків має різноманітну семантику.

У порівняльних конструкціях визначають такі головні компоненти: суб'єкт порівняння (це предмет чи явище, ознаки якого ми розкриваємо за допомогою іншого) та об'єкт порівняння (це те, з чим ми порівнюємо суб'єкт, тобто предмет або явище, яке має очевидні для мовця ознаки й внаслідок цього використовується ним для характеристики пізнаваних об'єктів).

#### 2.1.2.1 Лексико-семантичні групи суб'єкта порівнянь

Серед суб'єктів порівнянь, які найбільше використали у своїх ліричних творах Т.Шевченко, М.Костомаров, А.Метлинський, Л.Боровиковський, П.Куліш та Я.Щоголів можна виділити такі назви: явища природи (10 одиниць),

абстрактні поняття (9 одиниць), загальні і власні назви людей (6 одиниць), тварини (5 одиниць), назви країн та річок (2 одиниці).

- **назви явищ природи:**

*Кругом **поле**, як те море, широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко); І блідий **місяць** на ту пору із хмари де-де виглядав, неначе човен в синім морі, то виринав, то потопав. («Причинна» Т. Шевченко); Кругом **хвилі**, як ті гори: ні землі, ні неба. («Іван Підкова» Т. Шевченко); Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні, мов маленькі рибки, ті ясненькі **зірки**? («Ніч» А.Метлинський); І, мов срібні зірки, заблищать **крапельки**. («Ніч» А.Метлинський); І вийде **сонечко**, мов на весілля, червоне й гарне, як та рожа-квіт. («Дитина-сирота» А.Метлинський); Там тихо по білому степові сивий **туман** розлягається…(«Козачая смерть» А.Метлинський); Ось божії на небі **зірочки**, мов на великдень в церкві свічечки. («Глек» А.Метлинський); Ватагами ходили **хмари**. («Молодиця» Л.Боровиковський); Дегде гадюкою вниз пролетить, із неба зірвавшися **зірка.** («Гайдамаки» Л. Боровиковський);*

- **абстрактні поняття:**

*Сховалося у серці **лихо**, як звір у темнім гаї. («Наймичка» Т. Шевченко); Розлетілись мої **сподівання,** як квітки у садочку із вишень. («Дівчина» М.Костомаров**);** Хай луною по степові **голос** іде. («Смерть бандуриста» А.Метлинський); Ізмерзли мої **піджидання**, як метелики в осінь холодну. («Дівчина» М.Костомаров); **Голос** ізмінився, як липонька підцюкана, набік похилився. («Дід-пасішник» М.Костомаров); Щоб у дівчини безвинная **думка** так, як небо, сяяла, так – як квіточка блакитная на лиці Христа-Спасителя! («Дідівщина» М.Костомаров); На небі зірка – ясна зірниця, то твоя **доля** – твоя красовице, доля твоя! («Дитинка» М.Костомаров); Се недаром – твоя **пам'ять** земніє, як той мирт. («До жидівки» М.Костомаров); Наше **кохання** чисте, як промінь сонця. («Зобачення» М.Костомаров);*

- **назви людей (загальні та власні):**

*Ой, виростеш, **сину**, за півчварта року, як княжа дитина, як ясен високий, гнучкий і дебелий, щасливий, веселий, і не одинокий. («Сова» Т. Шевченко); Десь*

*узялась його* ***мила****, голубонька сива. («Убійство» Л.Боровиковський); Голубе сизий,* ***козаченьку любий****! («Розставання» Л.Боровиковський); У тумані, на могилі, як тополя, похилилась* ***молодиця*** *молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Як листок,* ***козак*** *трусивсь! («Ледащо» Л.Боровиковський);*

*І* ***одна я****, як билина на полі, осталась на сім світі. («Відьма» Т. Шевченко)* – у цьому реченні суб'єктом виступає особовий займенник, а не власна чи загальна назва, тому ми його умовно прив'язуємо до назв людей.

- **назви тварин:**

***Коник*** *– соколом літав. («Ледащо» Л.Боровиковський); То не сірий туман з Чорномор'я підняв – піднімаються* ***гуси*** *то сірії. («Чорноморець» Л.Боровиковський); То не хмару снігів буйний вітер навів – піднімаються* ***лебеді*** *білії. («Чорноморець» Л.Боровиковський); Мовби вітер зашумів, - глядь – із покуття злетів* ***голубок*** *біленький. («Маруся» Л.Боровиковський); Мій* ***кінь*** *вороний так, як хмара, літає. («Фарис» Л.Боровиковський);*

- **назви країн та річок (2 одиниці):**

*Річки дощовії снувалися, і* ***Дніпр*** *гомонів, як гетьман. («Гетьман» А.Метлинський); Зажурилась* ***Україна*** *– така її доля! Зажурилась, заплакала, як мала дитина. («Тарасова ніч» Т. Шевченко).*

### 2.1.2.2 Лексико-семантичні групи об'єкта порівнянь

Згідно з проаналізованим матеріалом джерельної бази об'єктами порівнянь виступають назви небесних тіл (8 одиниць), людей (7 одиниць), тварин (7 одиниць), рослин (7 одиниць), явищ природи (6 одиниць), речовин (4 одиниці) та абстрактні поняття (2 одиниці):

- **назви небесних тіл:**

*І,* ***мов срібні зірки****, заблищать крапельки. («Ніч» А.Метлинський); Коли доброго що там посіяв, зійде в небі, й* ***зіркою*** *засвітить. («Ніч» А.Метлинський); Вожатий нам –* ***звізди****; за мною товариші –* ***хмари****. («Козак» Л.Боровиковський);* ***Зірко****-дівчино! Треба нам розстатись. («Розставання»*

*Л.Боровиковський); Ти,* ***як сонце****, душу мені освітила. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров); А в садочку квітка,* ***як зірка****, сяє. («Веснянка» М.Костомаров);* ***Наче місяць*** *навдосвіта сонце устріва. («Мана» М. Костомаров)*

- **назви людей (загальні):**

*Річки дощовії снувалися, і Дніпр гомонів,* ***як гетьман****. («Гетьман» А.Метлинський); А далі зчорніла,* ***як труп****, і сховалась в горах. («Фарис» Л.Боровиковський); Сія дівка не наймичка, пригожая,* ***як панночка.*** *(«Брат із сестрою» М.Костомаров); Вона собі,* ***як черничка,*** *одну церкву знала. («Великодня ніч» М.Костомаров)****;*** *І думку то повідать не вбоявся, що,* ***як дитя,*** *у мислі годовав. («Дід-пасішник» М.Костомаров); Щоб слави лицарської,* ***як батько,*** *набрався. («Ластівка» М.Костомаров); Зажурилась Україна – така її доля! Зажурилась, заплакала,* ***як мала дитина****. («Тарасова ніч» Т. Шевченко).*

- **назви тварин:**

*Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні,* ***мов маленькі рибки****, ті ясненькі зірки? («Ніч» А.Метлинський); Дере він, крилами,* ***як той орел****, махає! («Глек» А.Метлинський); Дегде* ***гадюкою*** *вниз пролетить, із неба зірвавшися зірка. («Гайдамаки» Л. Боровиковський);* ***Як рибки*** *– в хвилях весело граєм. («Заманка» Л.Боровиковський);* ***Як пташки*** *– в лісі пісні співаєм. («Заманка» Л.Боровиковський);* ***Неначе птахи*** *чорні в гаї, козацтво сміливо літає. («Гамалія» Т. Шевченко); Ассірійці прийшли,* ***як вовки*** *навмання****.*** *(«Погибель Саннахерибова» М.Костомаров).*

- **назви рослин:**

*На розпутті кобзар сидить, та на кобзі грає; кругом хлопці та дівчата_-* ***як мак процвітає****. («Тарасова ніч» Т. Шевченко); У тумані, на могилі,* ***як тополя****, похилилась молодиця молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Схиливсь,* ***як билина****, і сам – в домовину. («Гетьман» А.Метлинський); Там козаки в царськім войску* ***маком*** *розцвітають. («Дін» Л.Боровиковський); Суха,* ***як очерет,*** *заплющені в їй очі****.*** *(«Баба Гребетничка» М.Костомаров); Що на небі зірка****, як квітка,*** *біліє. («Веснянка» М.Костомаров); Лугами,* ***як квітками,*** *квітчається. («Пісня моя» М. Костомаров).*

- **назви явищ природи та об’єктів природи:**

*Кругом поле, **як те море**, широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко); Високії ті могили чорніють, **як гори**, та про волю нишком в полі з вітрами говорять. («Іван Підкова» Т. Шевченко); Далекії роки далеко вплили, **як води** весною. («Могила» М. Костомаров); **Як сніг в завірюху,** так кінь його летить. («Могила» М. Костомаров); **Як за лісом гора,** вони всі заодно: нікого старшого в них не було. («Могила» М. Костомаров); І сильніший розтаяв пред Богом, **як сніг.** («Погибель Саннахерибова» М.Костомаров).*

- **назви речовин:**

*Як гляну на лице тобі без фарби, так, **як мармур**, біле. («До жидівки» М.Костомаров); Чи хвилі в річці **як скло** ясненькі. («Зобачення» М.Костомаров; **Як оксамит**, молодая блищить трава. («Мана» М. Костомаров); Сніг **ясним кришталом** блище. («Зимній ранок» Я.Щоголів).*

- **абстрактні поняття:**

*Ти одна, **душа святая**, встанеш з мертвих перед ним. («До жидівки» М.Костомаров); Моя **доля** – серед поля нев’язана воля! («Гульвіса» П.Куліш).*

Проаналізувавши вираження суб’єктів та об’єктів у порівняннях, потрібно сказати, що у віршах українських поетів в їхній ролі виступають різноманітні назви та поняття, що дуже увиразнює поетику українського романтизму в цілому.

### 2.1.2.3. Асоціативні зв’язки між суб’єктами та об’єктами порівнянь

Відповідно до проаналізованого матеріалу було виявлено такі асоціативні зв’язки між суб’єктом та об’єктом (суб’єкт – об’єкт) у порівняльних конструкціях як:

- **людина – рослина:**

*Ой, виростеш, **сину**, за півчварта року, як княжа дитина, **як ясен високий**, гнучкий і дебелий, щасливий, веселий, і не одинокий. («Сова» Т. Шевченко); У тумані, на могилі, як тополя, похилилась **молодиця** молодая.*

*(«Наймичка» Т. Шевченко); Як листок,* ***козак*** *трусивсь! («Ледащо» Л.Боровиковський); І* ***одна я****, як билина на полі, осталась на сім світі. («Відьма» Т. Шевченко);*

- **людина – тварина:**

*Десь узялась його* ***мила****, голубонька сива. («Убійство» Л.Боровиковський); Голубе сизий,* ***козаченьку любий****! («Розставання» Л.Боровиковський);*

- **людина – людина:**

*Ой, виростеш,* ***сину****, за півчварта року,* ***як княжа дитина****, як ясен високий, гнучкий і дебелий, щасливий, веселий, і не одинокий. («Сова» Т. Шевченко);*

- **явища природи – тварини:**

*Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні,* ***мов маленькі рибки****, ті ясненькі* ***зірки****? («Ніч» А.Метлинський); Дегде* ***гадюкою*** *вниз пролетить, із неба зірвавшися* ***зірка*** *(«Гайдамаки» Л. Боровиковський);*

- **явища природи – явища природи:**

*Кругом* ***поле****, як те море, широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко); Кругом* ***хвилі****, як ті гори: ні землі, ні неба. («Іван Підкова» Т. Шевченко); І, мов срібні зірки, заблищать* ***крапельки****. («Ніч» А.Метлинський);*

- **явища природи – предмети:**

*Ось божії на небі* ***зірочки****, мов на великдень в церкві* ***свічечки****. («Глек» А.Метлинський); І блідий* ***місяць*** *на ту пору із хмари де-де виглядав,* ***неначе човен*** *в синім морі, то виринав, то потопав. («Причинна» Т. Шевченко);*

- **явища природи – рослини:**

*І вийде* ***сонечко****, мов на весілля, червоне й гарне,* ***як та рожа-квіт****. («Дитина-сирота» А.Метлинський);*

- **абстрактні поняття – тварини:**

*Сховалося у серці* ***лихо****,* ***як звір*** *у темнім гаї. («Наймичка» Т. Шевченко); Ізмерзли мої* ***піджидання****,* ***як метелики*** *в осінь холодну. («Дівчина» М.Костомаров);*

- **абстрактні поняття – рослини:**

*Розлетілись мої* ***сподівання, як квітки*** *у садочку із вишень. («Дівчина» М.Костомаров****); Голос*** *ізмінився,* ***як липонька*** *підцюкана, набік похилився. («Дід-пасішник» М.Костомаров); Щоб у дівчини безвинная* ***думка*** *так, як небо, сяяла, так –* ***як квіточка*** *блакитная на лиці Христа-Спасителя! («Дідівщина» М.Костомаров); Се недаром – твоя* ***пам'ять*** *земніє, як той* ***мирт****. («До жидівки» М.Костомаров);*

- **абстрактні поняття – небесні тіла:**

*Наше* ***кохання*** *чисте, як* ***промінь сонця****. («Зобачення» М.Костомаров); На небі* ***зірка*** *– ясна зірниця, то твоя* ***доля*** *– твоя красовице, доля твоя! («Дитинка» М.Костомаров); Наше* ***кохання*** *чисте, як* ***промінь сонця****. («Зобачення» М.Костомаров);*

- **тварини – явища природи:**

***То не сірий туман*** *з Чорномор'я підняв – піднімаються* ***гуси*** *то сірії. («Чорноморець» Л.Боровиковський);* ***То не хмару снігів*** *буйний вітер навів – піднімаються* ***лебеді*** *білії. («Чорноморець» Л.Боровиковський); Мій* ***кінь*** *вороний так,* ***як хмара****, літає. («Фарис» Л.Боровиковський);*

- **тварини – тварини:**

***Коник*** *–* ***соколом*** *літав. («Ледащо» Л.Боровиковський);* ***Мовби вітер зашумів****, - глядь – із покуття* ***злетів голубок*** *біленький. («Маруся» Л.Боровиковський);*

- **країни та річки – людина:**

*Річки дощовії снувалися, і* ***Дніпр*** *гомонів,* ***як гетьман****. («Гетьман» А.Метлинський); Зажурилась* ***Україна*** *– така її доля! Зажурилась, заплакала,* ***як мала дитина****. («Тарасова ніч» Т. Шевченко).*

Аналізуючи наведені приклади асоціативних зв'язків між суб'єктами та об'єктами порівнянь, варто зауважити, що в ролі об'єкта у порівняльних конструкціях дуже часто виступають рослини, тварини, а також абстрактні поняття і назви небесних тіл, явищ. Із ними часто порівнюється людина, і це

характерна ознака такого художньо–ідейного напряму, як романтизм. Це також баладна специфіка, яка нерідко зустрічається у творах романтиків.

### 2.1.3. Характеристика порівнянь за формальним маркером порівняння

У поетичних творах українських поетів-романтиків переважають порівняння, у яких головним засобом приєднання порівняльної конструкції є порівняльні сполучники ***як, мов, наче, неначе, мовби,аж***:

- **як:**

*Ой, виростеш, сину, за півчварта року, як княжа дитина,* ***як ясен високий****, гнучкий і дебелий, щасливий, веселий, і не одинокий. («Сова» Т. Шевченко); Кругом поле,* ***як те море****, широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко); І одна я,* ***як билина на полі****, осталась на сім світі. («Відьма» Т. Шевченко); Кругом хвилі,* ***як ті гори****: ні землі, ні неба. («Іван Підкова» Т. Шевченко); У тумані, на могилі,* ***як тополя****, похилилась молодиця молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Річки дощовії снувалися, і Дніпр гомонів,* ***як гетьман****. («Гетьман» А.Метлинський); Дере він, крилами,* ***як той орел****, махає! («Глек» А.Метлинський); На розпутті кобзар сидить, та на кобзі грає; кругом хлопці та дівчата* **- *як мак процвітає*.** *(«Тарасова ніч» Т. Шевченко);*

- **мов:**

*Виступав щербатий місяць з-за могили і на шатро,* ***мов позирав****, аж поки хмари заступили. («Відьма» Т. Шевченко); Та й замовкла,* ***мов заснула****. («Відьма» Т. Шевченко); Сказав****, мов кухву горілки викотив****, на усіх така веселость напала, що куди! («Сава Чалий» М. Костомаров); Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні,* ***мов маленькі рибки****, ті ясненькі зірки? («Ніч» А.Метлинський); І,* ***мов срібні зірки****, заблищать крапельки. («Ніч» А.Метлинський); А сотник раз зирк на спис як крикне,* ***мов в серце спис встромився****! («Спис» А.Метлинський); Бабусенька мені співала,* ***мов осінь листя зривала і в осоці шелестіла****. («Бабусенька» А.Метлинський); Чи мир*

*тому,* ***мов травка****, зеленіє, кому,* ***мов сонце****, щастя гріє ? («Дитина-сирота» А.Метлинський); Й радесенька дитина уставала,* ***мов рідних батька й матінку знайшла****: на сонечко вечірнє поглядала,* ***мов рідная нам хатонька була****… («Дитина-сирота» А.Метлинський); Ось божії на небі зірочки,* ***мов на великдень в церкві свічечки.*** *(«Глек» А.Метлинський); Пісня з вітром розлітає,* ***мов той вітер братом має.*** *(«Смерть бандуриста» А.Метлинський);*

- **наче:**

*Дві виростають вербиці; виросли вмісті, вмісті головки низько схилили к водиці, і, потопивши в воду вершечки,* ***наче чогось там шукають****,* ***наче якіїсь тайнії речі вмісті із кимсь повожають****. («Зобачення» М.Костомаров);*

- **неначе:**

*І блідий місяць на ту пору із хмари де-де виглядав,* ***неначе човен в синім морі, то виринав, то потопав****. («Причинна» Т. Шевченко);* ***Неначе птахи чорні в гаї****, козацтво сміливо літає. («Гамалія» Т. Шевченко); Твій голос так серденько гріє,* ***неначе чуєш –*** *то співець віщує ласку і надію. («До жидівки» М.Костомаров);*

- **мовби:**

*Щось плаче,* ***мов діти****, гуде вечірком, і виє щось,* ***мовби собаки****. («Гайдамаки» Л. Боровиковський);* ***Мовби вітер зашумів****, - глядь – із покуття злетів голубок біленький. («Маруся» Л.Боровиковський);*

- **аж:**

*Співає дяк,* ***аж все сусідство чує****. («Дитина-сирота» А.Метлинський);*

Також маємо приклад зі сполучником ***так як***:

*Щоб наші думки хоч на часочок в небо пішли спарувавшись,* ***так як*** *дві смужки диму. («Зобачення» М.Костомаров).*

Сполучник ***так як*** не характерний для української мови, з погляду сучасної поезіїї та мовних правил – це росіянізм, але, враховуючи те, що Микола Костомаров писав більшість своїх творів російською мовою, яка була для нього рідна, то зрозуміло, що у канві поетичного тексту він послуговується таким сполучним засобом.

Мовленнєві ситуації із десемантизацією сполучників також зустрічаються у поетичному мовленні романтиків. Набуття сполучниками модального характеру, а відтак і «руйнування» самих порівняльних зворотів дещо знижує ступінь компаративності, однак не спричиняє нейтралізації самого порівняння навіть у граматичному аспектів. Формально-граматичний маркер порівняння – модальні частки сполучникового походження – можуть стосуватися окремих членів речення:

- обставин:

*Йде в город – **в чумі мов** весь город лежить. («Козак» Л.Боровиковський);*

- підметів:

***Наче місяць** навдосвіта сонце устріва. («Мана» М. Костомаров);*

- присудків:

*Стан твій **як тополя** на долині Юди. («Кохавсь я тобою…» М.Костомаров); Виступав щербатий місяць з-за могили і на шатро **мов позирав**, аж поки хмари заступили. («Відьма» Т. Шевченко).*

Аналізуючи порівняння в українській поезії за формальним маркером, можна сказати, що більшу частину порівняльних конструкцій джерельної бази займають ті, у яких сполучним засобом є сполучник. Після них важливим сполучним засобом, що менш частотно вживається у віршах українського романтизму, є модальні частки сполучникового походження.

## 2.2. Порівняння в поезії німецьких романтиків

Німецькій мові не є характерна така велика кількість сполучних засобів, які надають порівняльної семантики, з'єднують підрядні частини з головними у складних реченнях. У німецькій мові існують три сполучники порівняння: **wie, als, als wie.**

**Щодо формального маркеру порівняння**, серед проаналізованих віршів німецьких романтиків Генріха Гейне, Фрідріха Шиллера, Ернста Гофмана та Фрідріха Гельдердіна зустрічаються порівняльні конструкції із двома сполучними засобами, а саме **wie** та **als wie**:

- **wie:**

*Du bist **wie eine Blume**, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume" H. Heine) – Ти, **як квітка**, така чиста, мила і красива ;*

*Mein Herz ist **wie die Sonne** so flammend anzusehn. („Dass du mich liebst" H. Heine); Da ich noch um deinen Schleier spielte, noch an dir, **wie eine Blüte**, hing. („An die Natur" F.Hölderlin); **Wie auf dem Felde die Weizenhalmen,** so wachsen und wogen im Menschengeist die Gedanken. („Epilog" H. Heine); Am vierten Tage endlich gar der Kaspar **wie ein Fädchen** war. („Die Geschichte vom Suppen-Kaspar" H-Hoffmann); Ich duld es nimmer! ewig und ewig so die Knabenschritte, **wie ein Gekehrter**. („Zornige Sehnsucht" F.Hölderlin); Es ist die Ruhe der Natur, des Feldes Schweigen ist **wie des Menschen Geistigkeit.** („Winter" F.Hölderlin); Die Wiesen aber, welche mit lautrem Grün bedeckt sind, sind **wie jene Heide**. („Wenn aus dem Himmel" F.Hölderlin); Dass ich gelauscht, **wie, goldner Töne voll**, **der entzückende Sonnenjüngling**. („Sonnenuntergang" F.Hölderlin); **Wie die Löwin**, hast du geklagt. („Friedensfeier" F.Hölderlin); Das Jahr erscheint mit seinen Zeiten **wie eine Pracht**, wo Feste sich verbreiten. („Der Frühling 4" F.Hölderlin).*

- **als wie:**

*Erhaben sind die Berge, wo die Ströme glänzen, die Blütenbäume sind, **als wie mit Kränzen**. („Der Frühling 7" F.Hölderlin) – Піднесені гори, що сяють струмками, цвітуть деревами, **немовби вінками**;*

*Das junge Jahr beginnt,* ***als wie mit Festen****. („Der Frühling 7“ F.Hölderlin); Der Zierde der Natur erscheint sich dem Gemüte,* ***als wie entstanden sind Gesang und Lieder****. („Der Frühling 8“ F.Hölderlin).*

Частіше у німецьких романтичних творах автори вживають порівняльні конструкції із сполучником **wie**, ніж із сполучником **als wie**.

**Щодо граматичного способу вираження порівнянь** в німецькій поезії, найбільша частка порівнянь в проаналізованому матеріалі стосується порівняльних конструкцій, які, в порівнянні з українською мовою, можна сприймати як порівняльні звороти або ж як окремі предикативні частини складнопідрядного речення:

***Wie auf dem Felde die Weizenhalmen,*** *so wachsen und wogen im Menschengeist die Gedanken. –* ***Як на полях виростають пшениці колоски****, так в розумі людини виникають думки;*

*Du bist* ***wie eine Blume****, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume“ H. Heine) – Ти* ***наче квітка****, така красива й чиста;*

*Erhaben sind die Berge, wo die Ströme glänzen, die Blütenbäume sind,* ***als wie mit Kränzen****. - Піднесені гори, що сяють струмками, цвітуть деревами,* ***немовби вінками;***

*Der Zierde der Natur erscheint sich dem Gemüte,* ***als wie entstanden sind Gesang und Lieder****. („Der Frühling 8“ F.Hölderlin);* ***Wie die Löwin****, hast du geklagt. („Friedensfeier“ F.Hölderlin); Das Jahr erscheint mit seinen Zeiten* ***wie eine Pracht****, wo Feste sich verbreiten. („Der Frühling 4“ F.Hölderlin); Der Tag erscheint mit Strahlen,* ***wie die Blüte****. („Der Frühling 8“ F.Hölderlin). Da ich noch um deinen Schleier spielte, noch an dir,* ***wie eine Blüte****, hing. („An die Natur“ F.Hölderlin); Mein Herz ist* ***wie die Sonne*** *so flammend anzusehn. („Dass du mich liebst“ H. Heine); Du bist* ***wie eine Blume****, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume“ H. Heine); Die Wiesen aber, welche mit lautrem Grün bedeckt sind, sind* ***wie jene Heide****. („Wenn aus dem Himmel“ F.Hölderlin); Erhaben sind die Berge, wo die Ströme glänzen, die Blütenbäume sind,* ***als wie mit Kränzen****. („Der Frühling 7“*

*F.Hölderlin); Das junge Jahr beginnt,* ***als wie mit Festen****. („Der Frühling 7“ F.Hölderlin).*

Так само, як і в українській мові, вважаємо такий спосіб вираження концепту порівняння основним, оскільки такі конструкції марковані сполучними засобами.

Інші засоби вираження порівняння вважаємо периферійними. Щодо нашого матеріалу є приклад речення без формального засобу порівняння, але у якому виразно порівнюються факти об’єктивної дійсності:

*Dein Herz,* ***es ist ein Diamant, der edle Lichter sprühet.*** *– Твоє серце –* ***діамант****,* ***який випромінює чисте світло****.*

Загалом в українській мові теж зустрічаємо речення, в яких одна із предикативних частин засвідчує порівняльну семантику. Такі речення не є частотним матеріалом в українській мові. Безсполучникові речення, де частини порівнюються одна з одною, маркуються таким розділовим знаком як тире, однак в проаналізованому матеріалі української поезії таких не було виявлено. Як приклад в українській мові маємо таке речення:

*Глянула – холодною водою обілляла.*

Це речення із семантикою порівняння, але без формального маркера.

Серед проаналізованих одиниць було виявлено і специфічні засоби вираження порівняння:

***Rubinen*** *sind die Lippen dein, man kann nicht schöner sehen. („Saphire sind die Augen“ H. Heine);* ***Saphire*** *sind die Augen dein, die lieblichen, die süßen. („Saphire sind die Augen“ H. Heine); Freude,* ***schöner Götterfunken****! („An die Freude“ F. Schiller).*

За аналогією до української мови такі іменники є вторинними номінантами. Ця вторинна номінація зіставляється із емоційно-образним значенням, емоційною оцінкою. Ми можемо умовно прирівнювати їх до прикладкових означень в українській мові.

В німецькій мові є сполуки унікальні, які не зустрічаються в українській мові, що передають семантику порівняння. Йдеться про складні іменники, які

фактично засвідчують процес лексикалізації двох одиниць. Порівнюючи з українською мовою, ми могли б провести паралелі із копулятивними сполуками. Певною мірою, складні іменники нагадують принцип копулятивних сполук в українській мові:

*Deine weißen* ***Lilien****finger, könnt ich sie noch einmal küssen. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine)* – тут слово ***Lilienfinger*** складається із двох іменників: ***Lilien*** (*лілії* – об’єкт) та ***Finger*** (*пальці* – суб’єкт), тобто автор порівнює пальці дівчини з ліліями, українською можна сказати *«пальці, як лілії»*;

*Deine klaren* ***Veilchen****augen schweben von mir Tag und Nacht. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine)* – у цьому рядку вірша автор порівнює очі з фіалками, у слові ***Veilchenaugen*** бачимо два іменники: ***Veilchen*** (*фіалки* – об’єкт) та ***Augen*** (*очі* – суб’єкт), українською це б звучало *«очі, як волошки».*

Структура таких іменників щодо порядку розташування є чітко закріплена. Перший компонент, який вступає у лексикалізацію, буде стосуватися об’єкта, а другий іменник – це суб’єкт порівняння.

Щодо **лексико-семантичної характеристики** порівнянь в німецькій поезії, суб’єктами у порівняннях виступають:

- частини тіла, органи людини:

*Rubinen sind die Lippen dein, man kann nicht schöner sehen. („Saphire sind die Augen“ H. Heine) – Твої губи/уста, як рубіни; Saphire sind die Augen dein, die lieblichen, die süßen. („Saphire sind die Augen“ H. Heine) – Твої* ***очі****, як сапфіри ; Deine weißen Lilienfinger, könnt ich sie noch einmal küssen. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine) –* ***пальці****, як лілії; Deine klaren Veilchenaugen schweben von mir Tag und Nacht. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine) –* ***очі****, як волошки/волошкові* ***очі****; Mein Herz ist wie die Sonne so flammend anzusehn. („Dass du mich liebst“ H. Heine) – моє* ***серце****;*

- абстрактні поняття:

*Freude, schöner Götterfunken! („An die Freude“ F. Schiller) –* ***Радість****, гарна іскро Божа!; Wie auf dem Felde die Weizenhalmen, so wachsen und wogen im Menschengeist die Gedanken. („Epilog“ H. Heine)* - ***Як на полях виростають***

***пшениці колоски**, так в розумі людини виникають **думки**; Das junge Jahr beginnt, als wie mit Festen. („Der Frühling 7“ F.Hölderlin) – Молодий **рік** починається ніби зі свят;*

- явища природи:

*Die Wiesen aber, welche mit lautrem Grün bedeckt sind, sind **wie jene Heide**. („Wenn aus dem Himmel“ F.Hölderlin) – Але **луки**, що вкриті чистою зеленню, такі, як той верес; Erhaben sind die Berge, wo die Ströme glänzen, die Blütenbäume sind, **als wie mit Kränzen**. („Der Frühling 7“ F.Hölderlin) – Піднесені **гори**, що сяють струмками, цвітуть деревами, немовби вінками;*

- люди (виражені особовим займенником, тому умовно прив’язуємо їх до назв людей):

***Wie die Löwin**, hast du geklagt. („Friedensfeier“ F.Hölderlin) – Ти як левиця ревла; Du bist **wie eine Blume**, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume“ H. Heine) - Ти **наче квітка**, така красива й чиста.*

Порівнюючи із прикладами із українських віршів, можна зауважити, що у німецькій мові є схожі суб’єкти порівнянь, а саме явища природи, абстрактні поняття та назви людей, хоча і є частини тіла та органи людини як суб’єкт порівняння, чого не зустрічаємо в українській поезії.

Щодо об’єктів порівнянь, то у німецькій поезії ними виступають:

- рослини (а саме квіти):

*Deine weißen **Lilien**finger, könnt ich sie noch einmal küssen. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine); - твої пальці, як лілії.. Deine klaren **Veilchen**augen schweben von mir Tag und Nacht. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine) – твої волошкові очі…; Du bist **wie eine Blume**, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume“ H. Heine) – Ти наче квітка, така красива й чиста;*

- коштовне каміння:

***Saphire** sind die Augen dein, die lieblichen, die süßen. („Saphire sind die Augen“ H. Heine) – Твої очі, як сапфіри…; **Rubinen** sind die Lippen dein, man kann nicht schöner sehen. – Твої уста, наче рубіни…(„Saphire sind die Augen“ H. Heine);*

- небесні тіла:

*Mein Herz ist* ***wie die Sonne*** *so flammend anzusehn. („Dass du mich liebst“ H. Heine) – моє серце, як сонце… ;*

- тварини:

***Wie die Löwin****, hast du geklagt. („Friedensfeier“ F.Hölderlin) – Ти, як левиця…*

Проаналізувавши дані вираження об’єктів порівнянь, можна також провести аналогії щодо об’єктів в українських віршах, адже об’єктом в українських порівняннях виступають також рослини, тварини і небесні тіла. Проте у німецьких віршах як рослини виступають саме квіти, а не будь-які інші їхні види, а також зустрічається ще така група об’єктів як коштовне каміння.

Між суб’єктами та об’єктами порівнянь у німецькій мові існують такі асоціативні зв’язки як:

- людина – тварина:

***Wie die Löwin****, hast du geklagt. („Friedensfeier“ F.Hölderlin) – Ти, як левиця…;*

- людина – рослина:

*Du bist* ***wie eine Blume****, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume“ H. Heine) – Ти наче квітка, така красива й чиста;*

- частини тіла, органи – коштовне каміння:

***Saphire*** *sind die Augen dein, die lieblichen, die süßen. („Saphire sind die Augen“ H. Heine) – Твої очі, як сапфіри…;* ***Rubinen*** *sind die Lippen dein, man kann nicht schöner sehen. – Твої уста, наче рубіни…(„Saphire sind die Augen“ H. Heine); Dein Herz,* ***es ist ein Diamant, der edle Lichter sprühet.*** *– Твоє серце –* ***діамант****…;*

- частини тіла – рослини:

*Deine weißen* ***Lilien****finger, könnt ich sie noch einmal küssen. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine); - твої пальці, як лілії.. Deine klaren* ***Veilchen****augen schweben von mir Tag und Nacht. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine) – твої волошкові очі…;*

- явища природи – рослини:

*Die Wiesen aber, welche mit lautrem Grün bedeckt sind, sind* ***wie jene Heide****. („Wenn aus dem Himmel“ F.Hölderlin) – Але луки, що вкриті чистою зеленню, такі, як той верес.*

Аналізуючи наведені приклади асоціативних зв’язків між суб’єктами та об’єктами порівнянь у німецькій поезії, варто зауважити, що в ролі об’єкта у порівняльних конструкціях дуже часто виступають рослини. Як і в українській поезії, це характерна ознака романтизму.

# ВИСНОВКИ

В ідіостилі українських та німецьких поетів-романтиків порівняння є найяскравішим мовним засобом, образною одиницею, завдяки чому їм вдалось передати внутрішній світ людей, їхні почуття, переживання та страждання, враження, захоплення і розчарування, а також створити індивідуальну мовну картину світу.

Аналіз порівнянь **у поезії українських поетів романтиків** Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Левка Боровиковського, Пантелеймона Куліша, Амвросія Метлинського, Маркіяна Шашкевича, Якова Щоголіва дозволяє зробити наступні висновки.

**Щодо граматичного способу вираження.** За вживаністю у віршах українських поетів порівняння може мати такі способи вираження:

1. Найчастотнішими виступають конструкції, які стосуються складнопідрядних речень із порівняльною обставинною частиною (35% від усіх знайдених одиниць із порівняльною семантикою): *Бабусенька мені співала,* ***мов осінь листя зривала і в осоці шелестіла****. («Бабусенька» А.Метлинський).*

   Серед таких речень питома частина – це предикативні одиниці, що відповідають неповним реченням: ***Як зірка з мітлою****, що в небі стояла, півнеба червоним хвостом застилала. («Пожар Москви» А.Метлинський).*

2. На другому місці за частотністю вживання знаходяться порівняльні звороти, що становлять 16% серед загальної кількості проаналізованих порівняльних одиниць, які, як правило, виконують синтаксичну функцію обставин способу дії: *За вечором – ніччю,* ***як сивим сукном****, і поле, і ліс укривався. («Гайдамаки» Л. Боровиковський).*

   Серед порівняльних зворотів найбільш вживаними у віршах українських романтиків є непоширені звороти: *Хай наш голос далеко по вітру несе, поки вітром,* ***як лист****, нас з землі не стрясе. («Смерть бандуриста» А.Метлинський).*

3. На третьому місці за частотою вживання в українській поезії було виявлено периферійні засоби вираження порівняння такі як:

- конструкції з іменником в орудному відмінку (16% серед загального числа порівняльних одиниць):

***І святими ліхтарями*** *– небо жевріє звіздами. («Дніпр» Л.Боровиковський);*

- прикладкові означення (15%):

*Обізвавсь Тарас Трясило віру рятовати, обізвався,* ***орел сизий****, та й дав ляхам знати! («Тарасова ніч» Т. Шевченко);*

- порівняння, виражені прикметниками (9%):

*І на всю нічку* ***вода кришталева*** *стане ясна і хороша. («Зобачення» М.Костомаров)*;

- звертання із семантикою порівняння (9%):

*Козаченьку, бурлаченьку,* ***зелененький барвіноньку****! («Вивідка» Л.Боровиковський)*.

**Щодо формальних маркерів порівняння.** Основними формальними граматичними маркерами порівняльних конструкцій є:

1) порівняльні сполучники *як, мов, наче, неначе, мовби:*

*Кругом поле,* ***як те море****, широке, синіє. («Тополя» Т. Шевченко);* ***Мовби вітер зашумів****,* ***-*** *глядь – із покуття злетів голубок біленький. («Маруся» Л.Боровиковський);*

2) модальні частки (вони менш уживані):

***Наче місяць*** *навдосвіта сонце устріва. («Мана» М. Костомаров); Виступав щербатий місяць з-за могили і на шатро* ***мов позирав****, аж поки хмари заступили. («Відьма» Т. Шевченко)*.

Було виявлено, що у поезії українських поетів-романтиків порівняння може бути виражене і без формальних маркерів. Такий спосіб вираження вважаємо периферійним:

*Ти одна,* ***душа святая****, встанеш з мертвих перед ним. («До жидівки» М.Костомаров); І сховалися за хвилі –* ***за рожеві гори****. («Гамалія» Т.*

*Шевченко);* ***Зірко****-дівчино! Треба нам розстатись. («Розставання» Л.Боровиковський).*

**Щодо лексико-семантичної характеристики порівнянь.** Згідно зі семантичним аналізом, усі порівняльні конструкції складаються з трьох основних компонентів, а саме суб'єкт, об'єкт та основа порівняння, які становлять єдине структурно-семантичне ціле.

Серед суб'єктів порівнянь у віршах поетів-романтиків зустрічаються такі як:

1) назви явищ природи:

*Кругом* ***хвилі****, як ті гори: ні землі, ні неба. («Іван Підкова» Т. Шевченко); Ось божії на небі* ***зірочки****, мов на великдень в церкві свічечки. («Глек» А.Метлинський);*

2) абстрактні поняття:

*Розлетілись мої* ***сподівання,*** *як квітки у садочку із вишень. («Дівчина» М.Костомаров);* ***Голос*** *ізмінився, як липонька підцюкана, набік похилився. («Дід-пасішник» М.Костомаров);*

3) назви людей:

*У тумані, на могилі, як тополя, похилилась* ***молодиця*** *молодая. («Наймичка» Т. Шевченко); Як листок,* ***козак*** *трусивсь! («Ледащо» Л.Боровиковський);*

4) назви тварин:

***Коник*** *– соколом літав. («Ледащо» Л.Боровиковський); То не хмару снігів буйний вітер навів – піднімаються* ***лебеді*** *білії. («Чорноморець» Л.Боровиковський);*

5) назви країн та річок:

*Річки дощовії снувалися, і* ***Дніпр*** *гомонів, як гетьман. («Гетьман» А.Метлинський); Зажурилась* ***Україна*** *– така її доля! Зажурилась, заплакала, як мала дитина. («Тарасова ніч» Т. Шевченко).*

Найбільш вживаними серед суб'єктів порівнянь є назви явищ природи та абстрактні поняття.

Проаналізований матеріал дозволив виокремити такі тематичні групи об'єктів порівнянь у досліджуваних текстах: назви людей (*як гетьман, як мала дитина*), назви рослин (*як тополя, як квітка*), назви тварин (*як той орел, як пташки*), назви явищ природи (*як гори, як сніг*), назви небесних тіл (*як сонце, як зірка*), назви речовин (*як мармур, як скло*), абстрактні поняття (*душа святая, моя доля*).

Відповідно до аналізу порівняльних одиниць джерельної бази найчастотнішими асоціативними зв'язками між суб'єктами та об'єктами порівнянь в поезії українських романтиків є такі як:

- абстрактні поняття – рослини:

*Щоб у дівчини безвинная* ***думка*** *так, як небо, сяяла, так –* ***як квіточка*** *блакитная на лиці Христа-Спасителя! («Дідівщина» М.Костомаров);*

- явища природи – тварини:

*Він казав: «Отче, бач, глибоченько на дні,* ***мов маленькі рибки****, ті ясненькі* ***зірки****? («Ніч» А.Метлинський);*

- людина – рослина:

*У тумані, на могилі,* ***як тополя****, похилилась* ***молодиця*** *молодая. («Наймичка» Т. Шевченко).*

**У віршах німецьких поетів-романтиків**, а саме Г. Гейне, Ф. Шиллера, Ф. Гельдерліна та Г. Гофмана приєднувальними засобами в порівняльних конструкціях виступають сполучники *wie* та *als wie*, що в перекладі українською означають *як* (***Wie die Löwin****, hast du geklagt; Das junge Jahr beginnt,* ***als wie mit Festen****).*

Згідно з аналізом джерельної бази в німецькій поезії порівняння найчастіше виражене порівняльними конструкціями, які, в порівнянні з українською мовою, можна сприймати як порівняльні звороти або ж як окремі предикативні частини складнопідрядного речення (***Wie auf dem Felde die Weizenhalmen…****; Du bist* ***wie eine Blume****, so hold und schön und rein.*), специфічними засобами, які можна вважати прикладковими означеннями за аналогією в українській мові (***Rubinen*** *sind die Lippen dein, man kann nicht*

*schöner sehen),* а також складними іменниками (*Deine weißen* ***Lilien****finger…; Deine klaren* ***Veilchen****augen…*).

Відповідно до проаналізованого матеріалу суб'єктами порівнянь у віршах німецьких поетів-романтиків виступають:

1) частини тіла, органи людини:

*Saphire sind* ***die Augen*** *dein, die lieblichen, die süßen. („Saphire sind die Augen" H. Heine) – Твої* ***очі****, як сапфіри;*

2) абстрактні поняття:

***Freude****, schöner Götterfunken! („An die Freude" F. Schiller) –* ***Радість****, гарна іскро Божа!;*

3) явища природи:

*Erhaben sind* ***die Berge****, wo die Ströme glänzen, die Blütenbäume sind,* ***als wie mit Kränzen****. („Der Frühling 7" F.Hölderlin) – Піднесені* ***гори****, що сяють струмками, цвітуть деревами, немовби вінками****;***

4) люди (виражені особовим займенником, тому умовно прив'язуємо їх до назв людей):

*Du bist* ***wie eine Blume****, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume" H. Heine) - Ти* ***наче квітка****, така красива й чиста.*

Серед виявлених суб'єктів порівнянь у німецьких віршах найбільш вживаними є назви частин тіла та абстрактні поняття.

Об'єктами порівнянь у німецьких віршах періоду романтизму виступають:

1) рослини (а саме квіти):

*Deine klaren* ***Veilchen****augen schweben von mir Tag und Nacht. („Deine weißen Lilienfinger" H. Heine) – твої очі,* ***як волошки****…;*

2) коштовне каміння:

***Rubinen*** *sind die Lippen dein, man kann nicht schöner sehen. – Твої уста, наче рубіни…(„Saphire sind die Augen" H. Heine);*

3) небесні тіла:

*Mein Herz ist* ***wie die Sonne*** *so flammend anzusehn. („Dass du mich liebst" H. Heine) – моє серце, як сонце… ;*

4) тварини:

***Wie die Löwin**, hast du geklagt. („Friedensfeier“ F.Hölderlin) – Ти, як левиця…*

Серед виявлених об’єктів порівнянь у німецьких віршах найчастотнішими є назви рослин (квітів) та назви коштовного каміння.

Серед асоціативних зв’язків міє суб’єктами та об’єктами порівнянь у німецькомовних віршах було виявлено такі як:

1) людина – тварина:

***Wie die Löwin**, hast du geklagt. („Friedensfeier“ F.Hölderlin) – Ти, як левиця…;*

2) людина – рослина:

*Du bist **wie eine Blume**, so hold und schön und rein. („Du bist wie eine Blume“ H. Heine) – Ти наче квітка, така красива й чиста.*

3) частини тіла, органи – коштовне каміння:

*Dein Herz, **es ist ein Diamant, der edle Lichter sprühet.** – Твоє серце – **діамант**…;*

4) частини тіла – рослини:

*Deine weißen **Lilien**finger, könnt ich sie noch einmal küssen. („Deine weißen Lilienfinger“ H. Heine); - твої пальці, як лілії..*

5) явища природи – рослини:

*Die Wiesen aber, welche mit lautrem Grün bedeckt sind, sind **wie jene Heide**. („Wenn aus dem Himmel“ F.Hölderlin) – Але луки, що вкриті чистою зеленню, такі, як той верес.*

Найчастотнішими серед асоціативних зв’язків у німецькій поезії є частини тіла – рослини та частини тіла – коштовне каміння.

На основі зіставлення української та німецької поезії періоду романтизму можна сказати, що існують як відмінні, так і подібні риси у засобах вираження порівняння. Так, наприклад, складні іменники як засіб вираження порівняння – це явище, яке майже не є характерним для української мови. Також ми не бачимо в ідіостилі німецьких поетів такого засобу порівняння, як іменник в орудному відмінку із порівняльною семантикою. Відсутність останнього зумовлена тим, що орудного відмінка в німецькій мові немає. Натомість, як і в українській ліриці, у німецькомовних віршах порівняння може бути виражене

порівняльним зворотом або окремою предикативною частиною складнопідрядного речення.

Порівняння – це явище, яке стало об’єктом досліджень не лише у лінгвістиці, але й у філософії та логіці і яке відіграє важливу роль у світобаченні людини. Засіб порівняння й досі є темою для дискусій, наукових досліджень та детального вивчення мови та художньої творчості загалом.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ


1. Грипас О.Ю. Категоризація семантики компаративності // Грипас О.Ю. – Мова : класичне - модерне - постмодерне : збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 2. – С.252-253
2. Грипас О.Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння // Грипас О.Ю. – Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. — К.: НПУ, 2010. — Вип.6. — Кн.2. — С.1-6
3. Донік О.М. Категорія порівняння в загальнотеоретичному аспекті. // Донік О.М. – Збірник наукових праць – Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». – Переяслав-Хмельницький, 2018. – С.91-93
4. Донік О.М. Порівняльний зворот як синтаксичний засіб вираження порівняння у простому реченні. // Донік О.М. – Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. – №39 том 1. – С.18-21
5. Ікалюк Л.М. Порівняння як засіб пізнання світу. // Ікалюк Л.М. Мова і культура. – К.: Вид. Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип.8. – С. 191-195
6. Іщук, Г. В. та Єрмоленко, С. І. – Порівняння як образне світосприйняття українців. // Іщук, Г. В. та Єрмоленко, С. І. – Дискурс в умовах мінливості соціокультурного простору: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю до 95-річчя МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2018 – С. 68
7. Коропатніцька Т. П. Моделювання семантичних звя’зків у порівняльних структурах. // Коропатніцька Т. П. – Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 270-271

8. Коропатніцька Т.П. Функціонально-семантичний підхід вивчення порівняння на матеріалі німецької мови. // Коропатніцька Т.П. – Буковинський державний фінансово-економічний університет, Україна. – С.1-4
9. Кочерган М.П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. – Мовознавство, 2007. - №4-5 – С.13-15
10. Маковецька–Гудзь Ю.А. Семантичні типи українських художніх порівнянь // Маковецька–Гудзь Ю.А. – Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. – Вип. 26. – Частина 2. – К., 2009. – С. 210–213.
11. Максимюк Г.М. Роль порівняння у мовній репрезентації картини світу. //Максимюк Г.М. – Збірник студентських наукових праць Studia Philologica. Випуск 2. – Рівне 2018. – С. 27-29
12. Марчук О. Порівняльні сполучники і модальні частки в сучасній українській мові. // Марчук О. – Актуальні питання гуманітарних наук. Вип.35, том 3, 2021. – С.170-173
13. Мізін К.І. Comparo ergo sum, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. – Мовознавство, 2010. – №1 – С.57-66
14. Олексенко О.А. Орудний відмінок із семантикою порівняння в приіменному вживанні. // Олексенко О.А. – Зб. наук. Праць ХНПУ ім Г.С.Сковороди «Лінгвістичні дослідження». – Вип.47. – 2018. – С.169-174
15. Павленко Є. І. Порівняння як граматична і стилістична категорія – Мовознавство, 1970. – № 3. – С. 80–85.
16. Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення // Прокопчук Л.В. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Інститут української мови НАН України, Київ, 2000. – С.1-14
17. Романенко О.В. Стильова єдність лірики німецького романтизму // Романенко О.В. – Вісник Запорізьк. держ. ун-ту. Філол. науки. – 1998. – № 1. – Запоріжжя: ЗДУ. – С. 131

18. Рошко С. М. Проблема розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення. Філологічні студії. – 2000. – № 1. – С. 188−193.
19. Ситенко О.О. Функціонально-семантичне поле як спосіб опису мови. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – 2015. – С.1
20. Сімонова В.Ю. Лінгвістичне потрактування поняття «порівняння». – 2010. – С.1-4
21. Шаля О.І. Логіко-філософський vs мовознавчий аспекти. // О.І.Шаля – Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, Випуск 59. – Харків 2009. – С.154.
22. Шаповалова Н.П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові. Дніпропетровськ, 1998. – С.3
23. Яновець А. І. Лінгвістична природа категорії порівняння. Філологічні студії. – 2003. – № 3–4. – С. 130–134.
24. Яценко М.Т. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Українська мова і література в школі. — 1989. — №7. — С. 29, 32, 36.
25. Lyaschenko T. Funktionalstilistik der deutschen Sprache. ЛНУ ім. І.Франка. – Львів 2010. – С.51-53
26. Faulseit D., Kühn G. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1972. – C. 286.
27. Fleischer W., Michel G. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. Frankfurt/Main, Klett Edition, Deutsch GmbH, 1993. – C. 435.
28. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. Moskau, 1975. – C. 285.
29. Sandig B. Stilistik der deutschen Sprache. Berlin; New York : Walter de Gruyter, 1986. – C. 368
30. Schendels E. Deutsche Grammatik (Morphologie. Syntax. Text). – Учебник, 2-ое издание, исправленное. — М.: Высшая школа, 1982. — С. 241-242.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:


1. Шевченко Тарас «Кобзар». Доступний з URL: http://poetyka.uazone.net/kobzar/zmist.html
2. Костомаров Микола – Творчість. Доступний з URL: http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=102&type=tvorch
3. Щоголів Яків – Творчість. Доступний з URL: http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=104&type=tvorch
4. Куліш Пантелеймон – Вірші. Доступний з URL: https://onlyart.org.ua/ukrainian-poets/virshi-pantelejmona-kulisha/
5. Боровиковський Левко – Поезії. Доступний з URL: https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/B/BorovykovskyLI/Verses.html
6. Schiller Friedrich – Gedichte. Доступний з URL: https://www.zgedichte.de/gedichte/friedrich-schiller.html
7. Heine Heinrich – Gedichte. Доступний з URL: https://www.zgedichte.de/gedichte/heinrich-heine.html
8. Hoffman Heinrich – Gedichte. Доступний з URL: https://www.zgedichte.de/gedichte/heinrich-hoffmann.html
9. Hölderlin Friedrich – Gedichte. Доступний з URL: https://www.zgedichte.de/gedichte/friedrich-hoelderlin.html